

ΔΕΛΤΙΟ

11

Δεκέμβριος 2025

Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» -IOAF

Εισαγωγικό Σημείωμα

Νέα του IOAF

- Προβολή της ταινίας *September* στις 11/1/2026 και συζήτηση με την σκηνοθέτιδα Πέννυ Παναγιωτοπούλου
- Ομιλία στο Εισαγωγικό Σεμινάριο στις 17/1/2026, από την Elizabeth Rohr, με θέμα: «Θεραπευτικοί παράγοντες στην Ομαδική Ανάλυση»
- Παρουσιάσεις στις 29/11/2025 και 31/1/2026 από την Κατερίνα Μήλιου, με θέμα: «Η Ψυχοδυναμική Διάγνωση μέσω της ψυχολογικής αξιολόγησης»
- Παρουσίαση στις 7/2/2026 από την Επιτροπή Δεοντολογίας του IOAF (Ελένη Μοσχονά, Λένα Τελειώνη, Κατερίνα Μήλιου), με θέμα: «Η διαθήκη του θεραπευτή»
- Ομιλία στο Εισαγωγικό Σεμινάριο στις 14/2/2026, από την Αναστασία Τσαμπάρη, με θέμα: «Ψυχαναλυτική Ψυχοθεραπεία και Επιθετικότητα στο ζεύγος: Μία κλινική περίπτωση»
- Ανοικτή Διάλεξη στις 28/2/2026 με ομιλητή τον ομαδικό αναλυτή Dieter Nitzgen και θέμα: «Relating group analysis to contemporary developments in psychoanalytic theory and practice. The psychotherapy of the individual in and through the analytic group»

Η Οντογονία της Ομαδικής Ανάλυσης

Κώστας Κωνσταντόπουλος

Το Διαγενεαλογικό Ψυχικό Τραύμα ως μνησιπήμων πόνος στην Ομαδική Ανάλυση

Φώτης Γιωτάκης

Ξένος και Αυτογνωσία στο πνεύμα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας

Νίκος Τζαβάρας

Απόσπασμα από την «Ερημη Χώρα» του T.S. Elliot

Επιλογή: Φώτης Γιωτάκης

Εκπαίδευση στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία

Σοφία Μαρία Μωραΐτου

Εισαγωγικό Σεμινάριο 2025-2026

Κώστας Κωνσταντόπουλος

Συνέδρια Ομαδικής Ανάλυσης

Πρόταση Βιβλίων

Κατερίνα Μήλιου, Λένα Τελειώνη, Φώτης Γιωτάκης

«Αυτό που εννοώ λέγοντας ότι οι νοητικές διεργασίες αλληλεπιδρούν είναι η επιλεκτική αλληλεπίδραση όσων εμπλέκονται, η οποία συμβαίνει απρόσωπα, ενστικτωδώς, διαισθητικά, βασικά ασυνείδητα, σύμφωνα με τον εσωτερικό αστερισμό (τις ενδοβλημένες-εσωτερικευμένες αναπαραστάσεις σημαντικών αντικειμένων) και τις προδιαθέσεις τους, τα οποία και καθορίζουν την αλληλεπίδρασή τους. Οι συνολικές αλληλεπιδράσεις των ατόμων είναι στην πραγματικότητα το αποτέλεσμα συγγενικών ή διαφορών, για παράδειγμα, μεταξύ ατομικών ενστίκτων, συναισθημάτων, αντιδράσεων κάθε είδους, προδιαθέσεων χαρακτήρα. Ταυτόχρονα στην ίδια βάση υπάρχει μια ασυνείδητη ερμηνεία αυτών των αντιδράσεων. (1973: 228-9)

... Στην διαμόρφωση της συμπεριφοράς του ατόμου έχει συντελέσει αποφασιστικά η αρχική οικογενειακή ομάδα.» (Foulkes, S. H. 1973. The Group as Matrix of the Individual's Mental Life, στο S. H. Foulkes Selected Papers: Psychoanalysis and Group Analysis, επιμέλεια E. Foulkes. Λονδίνο: Karnac, 1990, σ.231)

Φτάσαμε στο τέλος του 2025 με, παγκοσμίως, πολλά δεινά. Πώς προχωράμε; Στο IOAF συνεχίζουμε να διευρύνουμε την γνώση, τους προβληματισμούς και την συμμετοχή μας στα κοινά μέσω του Λόγου. Καλωσορίζουμε στις 28/2/2026, τον εξέχοντα ομαδικό αναλυτή **Dieter Nitzgen** σε μία Ανοικτή Διάλεξη, με θέμα: «Relating group analysis to contemporary developments in psychoanalytic theory and practice. The psychotherapy of the individual through the analytic group». Συνεχίζουμε στις 31/1/2026 με το β' μέρος της παρουσίασης, από την **Κατερίνα Μήλιου**, της «Ψυχοδυναμικής Διάγνωσης μέσω της ψυχολογικής αξιολόγησης», η οποία ξεκίνησε στις 29/11/2025. Καταπιανόμαστε στις 7/2/2026 με ένα δύσκολο αλλά καιρίο θέμα, το οποίο θα μας το εισηγηθεί η **Επιτροπή Δεοντολογίας του IOAF**, την «**Διαθήκη του θεραπευτή**» σε περίπτωση αιφνίδιου θανάτου του. Και ψυχαγωγούμαστε - με την αρχαία ελληνική έννοια της ψυχαγωγίας, ως αγωγή της ψυχής, παιδεία, ανάταση και θεραπεία - στις 11/1/2026, με την παρακολούθηση της εμβριθούς ψυχογραφικής ταινίας *September* και την συζήτηση με την σκηνοθέτιδά της, **Πέννυ Παναγιωτοπούλου**.

Συνεχίζουμε παρουσιάζοντας αναλύσεις για: Την δυνατότητα απελευθέρωσης κάποιου από τον ένα και μοναδικό λόγο και σύνδεσης με άλλους τρόπους ύπαρξης και εμπειρίας που προσφέρει η ομαδική ανάλυση, όπως αυτή παρουσιάζεται στην ομάδα του **Κώστα Κωνσταντόπουλου**, «**Οντογονία της Ομαδικής Ανάλυσης**», την πορεία της οποίας παρακολουθούμε, υπό το πρίσμα θεωριών του Bion και του Freud και εννοιών του χάους, του έρωτα και της διαδοχής των γενεών στην Ησίοдея Θεογονία.

Την ανακοπή της διαγενεαλογικής μεταφοράς του Τραύματος και την αποφυγή της επανάληψης της βίας μέσω της λεκτικοποίησης και της έκφρασης του Πένθους, είτε μέσω θεραπευτικών διεργασιών, είτε μέσω πολιτισμικών αναμνηστικών εκδηλώσεων, τα οποία ο **Φώτης Γιωτάκης** μας παρουσιάζει διεξοδικά και με κλινικό υλικό στην εισήγησή του «**Το Διαγενεαλογικό Ψυχικό Τραύμα ως μνησιπήμων πόνος στην Ομαδική Ανάλυση**».

Την εμπειρία του Ξένου, του Αλλοτρίου, του Ασυνήθιστου, ως μία έκδηλη επανερχόμενη ανάγκη του ανθρώπου να αναζητήσει μέσω μιας μοναδικής πολιτισμικής κατάκτησης την κατανόηση των δικών του συνειδητών και προσυνειδητών τάσεων και συγκινήσεων. Και παρότι ως πρωταρχική συνάντηση μπορεί να συνοδεύεται από την παραμόρφωση διαμέσου της προβολής και προβολικής ταύτισης, είναι όμως δυνατή, να μεταβληθεί σε προϋπόθεση αυτογνωσίας, μας αναλύει ο **Νίκος Τζαβάρας** στην ομιλία του «**Ο Ξένος και Αυτογνωσία στο πνεύμα της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας**».

Ενώ το απόσπασμα από την «*Ερημη Χώρα*» του **T.S. Elliot** με την δραματικότητα του μπορεί να μας οδηγήσει λίγο περισσότερο προς την επιθυμία να αναζητήσουμε λιγότερο καταστροφικά μονοπάτια στην πορεία μας μέσα στην ζωή.

Η Εκπαίδευση στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία, του **IOAF**, για την οποία μας ενημερώνει η **Σοφία Μαρία Μωραΐτου**, παρέχει σε ειδικούς ψυχικής υγείας τα κατάλληλα εφόδια για το απαιτητικό έργο του Ομαδικού Αναλυτή. Το **Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία** αποτελεί το πρώτο έτος της Εκπαίδευσης, αλλά απευθύνεται και σε όσους ενδιαφέρονται για τα ομαδικά δυναμικά, με πλούσιο θεωρητικό και εμπειρικό μέρος στο πρόγραμμά του, το οποίο για το 2025-2026 μας παρουσιάζει ο **Κώστας Κωνσταντόπουλος**.

Η συνεχής εμβρίθεια είναι απαραίτητη στην Ομαδική Ανάλυση και η ομάδα εργασίας για την έκδοση του δελτίου μας ενημερώνει για **Ημερίδες, Συνέδρια, Συμπόσια και Εργαστήρια Μελέτης στην Ομαδική Ανάλυση** εντός και εκτός του ελληνικού χώρου. Και όπως πάντα μας κάνει την δική της Πρόταση Βιβλίων.

Καλά Χριστούγεννα!
Ευτυχισμένο το Νέο Έτος

Νέα του IOAF

Στις **11/1/2026**, Κυριακή και ώρα 16:00, το **IOAF** διοργανώνει και προσκαλεί στην προβολή της ταινίας της Πέννυς Παναγιωτοπούλου, **"September"** (2013, διαρκ. 99'), η οποία θα λάβει χώρα στην ταινιοθήκη της Ελλάδος, στην Ιερά Οδό 48 & Μεγ. Αλεξάνδρου 134-136, στον Κεραμεικό. Και στην συζήτηση με την σκηνοθέτιδα που θα ακολουθήσει.

Η **Πέννυ Παναγιωτοπούλου** είναι βραβευμένη σκηνοθέτις, με σπουδές νομικής, φωτογραφίας και σκηνοθεσίας στην Ελλάδα και στην Αγγλία. Συνεργάζεται με την Ελληνική Τηλεόραση σε σειρές κοινωνικού, πολιτιστικού περιεχομένου και ψυχαναλυτικού προβληματισμού. Και σκηνοθετεί ταινίες που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως εμβριθή ψυχογραφήματα. Η ταινία **"September"** είναι η δεύτερη μεγάλου μήκους ταινία της, με στοχαστική ματιά γύρω από την ανθρώπινη μοναξιά, την αποξένωση, την εισβολή, τα όρια, τις σχέσεις αποδοχής και σκληρής απόρριψης, τις ελλείψεις σε ζωές ανθρώπων ιδιόρρυθμων αλλά και σε αυτές ανθρώπων συμβατικών. Και εν τέλει γύρω από την ανάγκη του ανήκειν.

Στις **17/1/2026**, στα πλαίσια των θεωρητικών παρουσιάσεων του Εισαγωγικού Σεμιναρίου στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία, ομιλία από την **Elizabeth Rohr**, Ομαδική Αναλύτρια, Επόπτρια, Σύμβουλο και Εκπαιδευτρια, με θέμα **«Θεραπευτικοί παράγοντες στην ομαδική ανάλυση»**.

Στις **31/1/2026**, θα πραγματοποιηθεί από την **Κατερίνα Μήλιου**, κλινικό ψυχολόγο MSc, ψυχοθεραπεύτρια, ιδρυτικό πρόεδρο μέλος IOAF, η δεύτερη από τις δύο προγραμματισμένες, για το εκπαιδευτικό έτος 2025-2026, παρουσιάσεις με θέμα: **«Η Ψυχοδυναμική διάγνωση μέσω ψυχολογικών δοκιμασιών (tests)»**. Η πρώτη πραγματοποιήθηκε στις **29/11/2025**.

Στις **7/2/2026**, η **Ελένη Μοσχονά**, ψυχίατρος, ομαδική αναλύτρια, ιδρυτικό τακτικό μέλος του IOAF και υπεύθυνη της Επιτροπής Δεοντολογίας του IOAF, με τα μέλη της Επιτροπής Δεοντολογίας, **Λένα Τελειώνη**, κλινικό ψυχολόγο, ομαδική αναλύτρια, ψυχαναλύτρια και ιδρυτικό τακτικό μέλος του IOAF και **Κατερίνα Μήλιου**, κλινικό ψυχολόγο, ψυχοθεραπεύτρια και ιδρυτικό πρόεδρο μέλος του IOAF, θα εισηγηθούν συγκεκριμένου άρθρου του κώδικα δεοντολογίας με θέμα: **«Η διαθήκη του θεραπευτή»**.

Στις **14/2/2026**, στα πλαίσια των θεωρητικών παρουσιάσεων του Εισαγωγικού Σεμιναρίου στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία, ομιλία από την **Αναστασία Τσαμπαρλή**, Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Θεραπεύτρια Οικογένειας και ζεύγους, με θέμα **«Ψυχαναλυτική Ψυχοθεραπεία και επιθετικότητα στο ζεύγος: Μία κλινική περίπτωση»**.

Στις **28/2/2026**, Σάββατο και ώρα 10.30 έως 12.30, το IOAF, στην Ημερίδα που διοργανώνει, θα έχει την χαρά και την τιμή να φιλοξενήσει τον διακεκριμένο ομαδικό αναλυτή **Dieter Nitzgen**, ο οποίος θα δώσει Ανοικτή Διάλεξη με θέμα **«Relating group analysis to contemporary developments in psychoanalytic theory and practice. The psychotherapy of the individual in and through the analytic group»**. Την Ανοικτή Διάλεξη θα σχολιάσει η ομαδική αναλύτρια Φωτεινή Τυλκερίδου. Και θα ακολουθήσουν ομάδες συζήτησης.

Ο **Dieter Nitzgen** είναι Διδάσκων και Επόπτης ομαδικός αναλυτής στην IGA/H της Χαϊδεμβέργης και τακτικό μέλος της Γερμανικής Ομαδικό-Αναλυτικής Εταιρείας (German Group Analytic Society – D3G). Είναι μέλος του Ινστιτούτου Φροϋδικής Ψυχανάλυσης (Association of Freudian Psychoanalysis – AFP). Επικεφαλής του Τμήματος Ψυχοθεραπείας της Κλινικής Αποκατάσταση Μπίρκενμπουκ - κέντρο αποκατάστασης για εξαρτήσεις. Και εργάζεται ιδιωτικά ως ομαδικός αναλυτής, ψυχαναλυτής και ως σύμβουλος οργανισμών.

Η **Φωτεινή Τυλκερίδου** είναι διδάσκουσα ομαδική αναλύτρια – German Group Analytic Society (D3G), International Institute of Group Analysis Altaussee, Ψυχαναλύτρια, IPA, Πρόεδρος του Ψυχαναλυτικού Ινστιτούτου της Κολωνίας.

Σκέψεις για την Οντογονία της Ομαδικής Ανάλυσης

Η ομαδική ανάλυση, όπως και κάθε πεδίο γνώσης και επιστήμης, προσπαθεί να δώσει απαντήσεις γύρω από το φυσικό, το κοινωνικό, το ψυχικό περιβάλλον του ανθρώπου και γύρω από τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σ' αυτά.

Το ερώτημα που απηύθυνε ο Ησίοδος στις Μούσες, μας λέει ο Σ. Ι. Ράγκος (2013), αποτελεί μια πρώιμη εκδοχή του βασικού μεταφυσικού ερωτήματος «πώς άραγε συμβαίνει να υπάρχει κάτι (εγώ, ο κόσμος, οι ολύμπιοι θεοί) αντί για το απόλυτο τίποτα;». Καθώς και ότι μ' αυτό το ερώτημα ο ποιητής δεν αποσκοπούσε στην ικανοποίηση γνωστικής περιέργειας, αλλά ήθελε να μάθει, πώς η τάξη είναι δυνατόν να προέλθει από τον άτακτο δυναμισμό της ζωής, πώς μέσα από γεννήσεις και μάχες προκύπτει οργάνωση.

Στην Ησιόδεια Θεογονία η δημιουργία του κόσμου αρχίζει με την Γη που γεννά αρχικά τα μέρη του σύμπαντος και κατόπιν άλλες επιμέρους θεότητες. Ο μύθος λειτουργεί σαν πρωτόγονη φιλοσοφία όπου με την πιο απλή εποπτική μορφή σκέψης αποτελεί ένα σύνολο από προσπάθειες να κατανοηθεί ο κόσμος, να εξηγηθεί η ζωή και ο θάνατος, η μοίρα και η φύση με τα φαινόμενά της, οι θεοί και οι λατρείες (Ε. Παπανούτσος, 1973).

Η δημιουργία της Ομαδικής Ανάλυσης ξεκινά με τις πρώτες απόπειρες ομαδικής θεραπείας στο νοσοκομείο της Βοστώνης, την πρώτη δεκαετία του εικοστού αιώνα, το 1906, από ένα μη ψυχίατρο, τον Joseph H. Pratt, κατ' αρχήν σε ασθενείς με σωματικά προβλήματα και αργότερα και με ψυχικά. Ακολούθησε η υιοθέτηση των μεθόδων του J.H. Pratt από πολλούς άλλους ειδικούς σε ενδονοσοκομειακούς και ιδρυματισμένους ψυχωτικούς ασθενείς. Αλλά στις δεκαετίες του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου 1940-1950, ο μεγάλος αριθμός στρατιωτών με συμπτώματα της σημερινής διάγνωσης της Μετατραυματικής Διαταραχής Στρες και η ανάγκη για την θεραπεία τους, οδήγησε στην εμφάνιση των πρώτων αναλυτικών ομαδικών θεραπειών εμπνευσμένες από την ψυχαναλυτική θεωρία. Οι ομάδες αυτές συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πρακτικής της ομαδικής θεραπείας και έβαλαν τις βάσεις για την παραδοσιακή μακροχρόνια Ομαδική Ψυχοθεραπεία Αναλυτικού Τύπου, η οποία συνεχίζει μέχρι σήμερα - μέσω συνεχών διαφοροποιήσεων στην θεωρία και μέσω διαπάλης των θεωρητικών της - να διαμορφώνεται, να επαναδιαμορφώνεται και να εξελίσσεται.

Πρώτοι σημαντικοί θεωρητικοί όπως οι, C. Marsh, Scheidlniger, E. Lazell, T. Burrow, Wender Schilder, Wolf, Schwartz, Moreno, Adler, F. Redl, Slawson και άλλοι, ήδη από την αρχή της ιστορίας της ομαδικής ψυχοθεραπείας, δημιούργησαν διαφορετικά μοντέλα ομαδικών θεραπειών.

Κατά τους Harold Behr και Liesel Hearst (2008) πολλοί ιστορικοί θεωρούν ως πατέρα της ομαδικής ανάλυσης τον H. Pratt. Σύμφωνα όμως με τον Grotjan, (1983, σελ. 11), ως πρώτο ψυχαναλυτή ομάδα θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε τον S. Freud, γιατί, αυτός ήταν ο πρώτος που, στις γνωστές συναντήσεις της Τετάρτης, δημιούργησε με τους συνεργάτες του μια ομάδα, αν και με σκοπό την αυτεπίγνωση - εναισθησία (insight) και όχι την θεραπεία. Αλλά και γιατί ο Freud με την θεωρία στα έργα του «Τοτέμ και Ταμπού» (1913), «Ψυχολογία των Μαζών και Ανάλυση του Εγώ» (1921) και «Η Δυσφορία μέσα στον πολιτισμό» (1929) συνέβαλλε καθοριστικά στο πώς θεμελιώνεται η ομαδικότητα ως ψυχική διαδικασία.

Βασικοί όμως θεμελιωτές της θεωρίας και της πρακτικής της Ομαδικής Ανάλυσης θεωρούνται δύο ψυχίατροι και ψυχαναλυτές με δημοκρατική πολιτική κουλτούρα, ο S.H. Foulkes και ο W. Bion (Χατζούλη Α.Μ. 2009, σ. 73). Με τον S.H. Foulkes να θεωρείται ο πατέρας της ομαδικής αναλυτικής ψυχοθεραπείας. Foulkes και Bion προέρχονται από διαφορετικά θεωρητικά υπόβαθρα, διαφορετικές επιρροές και διαφορετικές πορείες, τα οποία τους οδήγησαν και σε διαφορετικές θεραπευτικές φιλοσοφίες. Ο Bion, (1897-1979) κλαϊνικός αναλυτής ενδιαφερόταν περισσότερο για τη θεωρία των ομάδων παρά για τη θεραπεία ως θεραπεία. Τον απασχολούσαν οι κοινωνικές επιπτώσεις των ψυχικών δυσκολιών. Πρότεινε ορισμένες κοινωνικο-πολιτικές θεωρήσεις και προοδευτικά έτεινε να αποτελεί και ο ίδιος απλώς ένα μέλος της ομάδας και δεν αναγνώριζε το ρόλο του ως ομαδικό θεραπευτή. Ο Foulkes (1898-1976), κλασσικά φροϋδικός, επηρεάστηκε από δύο εργασίες του Trigrant Burrow, οι οποίες του έβαλαν την ιδέα της ομαδικής ανάλυσης ως μια μορφή

θεραπείας και μάλιστα χρησιμοποίησε τον όρο που ο Burrow εισήγαγε και αργότερα εγκατέλειψε, «Ομαδική Ανάλυση» και ειδικότερα τον όρο «Ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία». Προσπάθησε να αποδώσει στο έργο του την αλληλεπίδραση των ψυχαναλυτικών θεωριών με τις κοινωνιολογικές θεωρίες. Επηρεάσθηκε από την ολιστική θεώρηση ότι «το σύνολο είναι στοιχειωδέστερο από το μέρος». Την ψυχολογία της Gestalt, ότι «το όλον είναι διαφορετικό από το άθροισμα των μελών του». Τη «θεωρία του πεδίου» του Kurt Lewin, ότι «δεν είναι οι διαφορές ή οι ομοιότητες των μελών που δημιουργούν την ομάδα, αλλά οι δυναμικές των αλληλεπιδράσεων και η αλληλεξάρτηση των ατόμων που την αποτελούν». Υποστήριξε «τη βαθιά κοινωνική φύση του ανθρώπινου είδους, ότι το άτομο είναι μια αφαίρεση και ότι η πραγματικότητα και οι ασυνείδητες φαντασιώσεις είναι αδιαχώριστες». Και όπως αναφέρει ο Norbert Elias, η κεντρική ιδέα που εφάρμοσε ο Foulkes στην ομαδική ανάλυση ήταν ότι το άτομο και η κοινωνία δεν διαχωρίζονται, συνιστούν διαφορετικά επίπεδα του ίδιου πεδίου παρατήρησης και πρέπει και τα δύο να εξετάζονται συγχρόνως. Ο Foulkes επιπλέον, περιέγραψε τους θεραπευτικούς παράγοντες που προκύπτουν από την ομάδα: την κοινωνικοποίηση, το φαινόμενο του καθρέφτη, φαινόμενα συμπύκνωσης και ανταλλαγής, την ομάδα ως ένα υποστηρικτικό χώρο και την επικοινωνία. Εισήγαγε την ιδέα των τεσσάρων επιπέδων επικοινωνίας στη θεραπευτική ομάδα «το τρέχον, το μεταβιβαστικό, το προβολικό και το αρχετυπικό». Καθώς και την έννοια της «ομαδικής μήτρας» (matrix), ως τα δίκτυα των σχέσεων μέσα στην ομάδα και τις υπερπροσωπικές διεργασίες.

Επίσης, στο στρατιωτικό νοσοκομείο του Northfield, στο δεύτερο μέρος του λεγόμενου πειράματος του Northfield, στην κλινική Tavistock, μετά τον Bion, ο οποίος διενήργησε το πρώτο μέρος και με την εμπειρία από αυτό το πρώτο μέρος, ο Foulkes δημιούργησε την πρώτη θεραπευτική κοινότητα, καθώς εφάρμοσε τις ομαδικές μεθόδους σε όλο το νοσοκομείο και όλο το νοσοκομείο σταδιακά μετατράπηκε σε μία θεραπευτική κοινότητα.

Στη συνέχεια, και με την ίδρυση της Εταιρείας Ομαδικής Ανάλυσης (GAS), το 1952 από τον Foulkes και τους συνεργάτες του, Elizabeth Marx, James Anthony, Patrick De Mare, W.H.R. Iliffe, M.L.J. Abercrombie, Norbert Elias - στην οποία ο Foulkes παρέμεινε πρόεδρος μέχρι το 1970 - το ρεύμα της ομαδικής ανάλυσης αναπτύχθηκε πρώτα στην Αγγλία και μετέπειτα σε άλλες χώρες. Το 1971, η Εταιρεία ίδρυσε το Ινστιτούτο της Ομαδικής Ανάλυσης (IGA), το οποίο έκτοτε είναι υπεύθυνο για την εκπαίδευση Ομαδικών Αναλυτών. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα τόσο στη Βρετανία όσο και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες σε σύνδεση με το Ινστιτούτο του Λονδίνου.

Η Ομαδική Ανάλυση συνέχισε να εξελίσσεται με ορισμένους από τους σημαντικούς μεταξύ των ομαδικών αναλυτών, με μεγάλη επιρροή και θεωρητικό έργο, να θεωρούνται: Στην Αγγλία, ο Pat De Mare ως πρωτοπόρος των μεσαίων και μεγάλων ομάδων, ο οποίος μαζί με τον Lion Kreeger εφάρμοσε σ' αυτές τις ομαδικο-αναλυτικές έννοιες του Foulkes. Ο R. Skynner, ο οποίος εισήγαγε τις αρχές της ομαδικής ανάλυσης στην οικογενειακή θεραπεία. Ο M. Pines στενός συνεργάτης του Foulkes, ο οποίος διετέλεσε πρόεδρος της Εταιρείας της Ομαδικής Ανάλυσης. Ο Dennis Brown. Και ο Nitsun, ο οποίος ανέπτυξε την άποψή του για την αντί-ομάδα, θεωρώντας ότι ο Foulkes δεν είχε δώσει μεγάλη προσοχή στις καταστροφικές δυνάμεις εντός των ομάδων. Στην Ελβετία ο R. Battegay και ο P. - B. Schneider. Στην Ιταλία, οι D. Napolitani, L. Ancona, F. Di Maria και S. de Risio εμπνέονται από τον Foulkes αλλά έχουν σημαντικές αναφορές και στο Bion. Ο F. Napolitani, στην δεκαετία του 1960 μαζί με τον L. Ancona οργάνωσε στη Ρώμη την πρώτη Θεραπευτική Κοινότητα, βάσει των Φουξιανών αρχών της ομαδικο-αναλυτικής πρακτικής. Και ο Galli με τον D. Napolitani στο Μιλάνο οργάνωσαν πολλές θεραπευτικές κοινότητες και αναλυτικές ομάδες θεραπείας και εκπαίδευσης. Στη Γερμανία οι K. Koenig, A. Heigl-Evers, K. Husemann και R. Schindler. Στην Αυστρία ο W. Schindler. Στη Γαλλία οι θέσεις του Foulkes έγιναν δεκτές με αμφιθυμία, εξαιτίας και των απόψεων του Lacan, ο οποίος καυτηρίαζε τα αποτελέσματα της ομάδας ότι επαυξάνουν την αλλοτρίωση του υποκειμένου μέσα στις φαντασιακές του ταυτίσεις. Ιδιαίτερα ο Kaes όμως αναφέρεται στη έννοια του ομαδικού ψυχικού οργάνου που γίνεται κατανοητή μέσω της έννοιας της δι-υποκειμενικότητας, υπογραμμίζοντας έτσι την ομαδική και κατ' επέκταση την κοινωνική ψυχική συγκρότηση κάθε ατομικού υποκειμένου (Kaes, R. 2014. Γύρω από τη θεωρία της μεταβίβασης στην Ομάδα, ομιλία στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών). Στην Αργεντινή ο E. Pichon-Riviere και ο J. Bleger, έχουν ιδιαίτερη συμβολή με την προσπάθειά τους να επιτύχουν μια στέρεη συνάρθρωση του ατομικού ψυχικού

χώρου με τον ψυχικό χώρο της ομάδας και των θεσμών. Ιδιαίτερα ο Pichon-Riviere, ο οποίος έθεσε στο επίκεντρο του έργου του την έννοια του δεσμού. Οι έρευνες της Αργεντινής Σχολής έγιναν γνωστές στην Ευρώπη από τους εξόριστους κατά τη διάρκεια της δικτατορίας.

Στην Ελλάδα, επιστήμονες που είχαν εκπαιδευτεί στο εξωτερικό και επέστρεψαν άρχισαν σταδιακά να εφαρμόζουν την ομαδική ανάλυση και μέσα από θεωρητικές διαφοροποιήσεις και διασπάσεις δημιουργήθηκαν αρκετά Ινστιτούτα και Κέντρα Ομαδικής Ανάλυσης.

Η ανωτέρω γένεση, οργάνωση και εξέλιξη της Ομαδικής Ανάλυσης, μπορεί να ιδωθεί, κυρίως μέσω των θεωρήσεων του Bion και του Freud και μέσα από ορισμένα βασικά σημεία της Θεογονίας του Ησιόδου, όπως: Το χάος πριν την δημιουργία. Τον Έρωτα ως αποσυνδεδετική και συνδεδετική λειτουργία, βάσει της οποίας δημιουργείται κάθε τι καινούργιο. Και την διαδοχή των γενεών από τον Ουρανό στον Δία.

Το χάος, αποτελεί την αρχή του Ησιόδειου κόσμου, χωρίς δημιουργό όπως το περιγράφει ο Πιερ Βιντάλ-Νάκε (σελ.80). Με φυσικές δυνάμεις να αποδεσμεύονται σε ζεύγη από το χάος και τη νύχτα, χωρίς να υπάρχουν συνδεδετικοί κρίκοι ανάμεσα σ' αυτούς τους απογόνους του χάους και της νύχτας, όπως και σε αυτούς τους χάους και της γαίας. Γαία και Νύχτα φέρνουν στον κόσμο τα πιο πολλά παιδιά τους χωρίς καμιά αρσενική συνδρομή. Απ' αυτή όμως την πρώτη ύλη τα γεγονότα διαδραματίζονται σ' ένα γραμμικό χρόνο, αποδεσμεύεται μια θεϊκή γενιά τέλεια προσανατολισμένη σε χρόνο ευθύγραμμο. Ο Ουρανός και οι δικοί του απόγονοι, ο Κρόνος και ο Δίας, ένα γενεαλογικό και χρονολογικό σχήμα επιβεβλημένο από τα έξω, το οποίο εντάσσεται στην ιστορία των δυναστειών και έχει ένα σκοπό, την, στη συνέχεια, νίκη του Δία, νίκη που διαδραματίζεται μέσα στο χρόνο, δηλαδή μέσα στην αβεβαιότητα. Ο Ησίοδος φροντίζει να μας πει, τη στιγμή της διήγησης της τελευταίας μάχης του αγώνα εναντίον του γίγαντα Τυφωέα, ότι όλα δεν είναι εξ αρχής δεδομένα.

Το χάος της Ησιόδειας εκδοχής της δημιουργίας, αν και όχι σε μια απόλυτη αναλογία, θα μπορούσε να συνδεθεί με τις πρόδρομες μορφές ομαδικής θεραπείας που ήταν αθεωρητικές, βασιζόμενες στην έμπνευση, τη διδασκαλία και την εμπειρία, όπως αναφέρει η Σ. Γιαννίτση (1997). Και ειδικότερα, θα μπορούσε να συνδεθεί με την θεωρία του Bion, βάσει της οποίας όλα τα πράγματα ξεκινάνε από μια πρωτοδιανοητική περιοχή, όπου το σωματικό και το πνευματικό θεωρούνται αδιαφοροποίητα, σαν ένα ψυχολογικό αντίστοιχο του σύμπαντος πριν την μεγάλη έκρηξη. Ο Bion¹ αναφέρεται σε προσυλλήψεις, πρωτο-σκέψεις (pre-conceptions), όπως ο Freud αναφέρεται σε πρωτο-φαντασιώσεις, οι οποίες αποτελούν την προδιάθεση για σκέψη. Από αυτές τις προ-συλλήψεις και την συνάντησή τους με μια ικανοποιητική πραγματοποίηση θα προέλθουν οι συλλήψεις (conceptions) και οι έννοιες που έχουν να κάνουν με την αφηρημένη σκέψη. Το χάος δηλαδή θα μπορούσε να ιδωθεί ως μια αναπαράσταση των προσυλλήψεων: ένα γόνιμο και υγρό χάσμα, μια αβυσσαλέα σχάση στην πλήρως αδιαφοροποίητη κοσμική ύλη, η οποία αποτελεί το ίδιο το πρώτιστο γέννημα (Σ.Ι. Ράγκος). Κατά τον Bion το άμορφο (οι σκέψεις χωρίς αυτόν που τις σκέφτεται) θα γίνει νόηση, εικόνες, κατανόηση και λόγος, βάσει των πρώτων βιωμάτων και ερεθισμών του βρέφους και μέσω της σημαντικής λειτουργίας της σχέσης μητέρας-βρέφους και την ονειροπόληση της μητέρας, ως μία νοητική, συναισθηματική λειτουργία, αλλά και πράξη, η οποία θα εμπεριέχει το βρέφος και θα δημιουργήσει το σκεπτόμενο ζευγάρι. Όπως από την πρώτη ύλη της Γαίας θα αποδεσμευθεί ο Ουρανός και στη συνέχεια ολόκληρη η θεϊκή γενιά. Η μεταφορά τους στη θεραπεία μας οδηγεί στην εικόνα ενός ψυχαναλυτή, όπως και ενός ομαδικού αναλυτή, που κάνει τη δική του ονειροπόληση, που θα αισθανθεί, θα σκεφθεί, θα φαντασιώσει, θα αντέξει τις προβολές και θα τις μετατρέψει, σιγά – σιγά και συχνά με βασανιστικές ταλαντεύσεις, σε κατανόηση και σε λόγο (Βασλαματζής, 1996, σελ. 56).

Ο Έρωτας, αναφέρει ο Ν. Νικολαΐδης, εμφανίζεται στην αρχή της μυθικής γέννησης του Ησιόδειου Κόσμου, ως η κινητήριος δύναμη, αυτή που είναι πάντα παρούσα σαν καταλυτικό ενεργητικό στοιχείο σε όλες τις σχέσεις, αλληλεπιδράσεις θεών και ανθρώπων, με διπλή ιδιότητα, της αποσύνδεσης, διάσπασης (κόβει τα μέλη (λυσιμελής)) και της σύνδεσης, ένωσης (δαμαστής).

¹ Οι ιδέες αυτές του Bion, χρειάζεται όμως να ειπωθεί ότι, αν και αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου πολιτισμικού ρεύματος, το οποίο έχει περιγράψει καλά ο Ellias, θεωρήθηκαν ότι διχάζουν το πνεύμα και την ύλη θεοποιώντας το πρώτο (Dalal, 2007, σελ. 247)

Και μπορεί να ιδωθεί ως η δύναμη, η ενέργεια ή η ενόρμηση που καθορίζει όλες τις κινήσεις του ψυχικού οργάνου, λιβιδινικό καταλύτη που συνδέει και αποσυνδέει. Με μια ενδιαφέρουσα σημείωση ότι η πρώτη ιδιότητα που αποδίδει ο Ησίοδος στον Έρωτα είναι η λειτουργία της αποσύνδεσης. Κάτι που έρχεται σε συμφωνία με την σκέψη του Freud ότι η ζωή αρχίζει με το μίσος. Αυτό λοιπόν που οι αρχαίοι μελετητές εννοούσαν με το όνομα Έρωτος ήταν η μυστηριώδης δύναμη που πίστευαν ότι έλυνε τα διάφορα στοιχεία της ύλης για να δημιουργηθούν πάντα καινούργια. Η οντογονία της ομαδικής ανάλυσης θα μπορούσε υπ' αυτό το πρίσμα να ιδωθεί ως μια διαδικασία αποσυνδέσεων από παλαιότερες θεωρίες και νέων συνδέσεων και θεωριών, μέσω του έρωτα και της επιθυμίας.

Η διαδοχή των γενεών στην Ησιόδεια εξέλιξη από τον Ουρανό στον Δία έρχεται όταν η Γη διατάσσει τον γιο της Κρόνο να ευνουχίσει τον πατέρα του τον Ουρανό. Στην συνέχεια ο Κρόνος καταβροχθίζει τα παιδιά του, ώσπου ο Ζεός να τον εκθρονίσει, να ελευθερώσει από την κοιλιά του τα αδέλφια του, να χρησιμοποιήσει τους Τιτάνες για να σταθεροποιήσει την εξουσία του και να την εγκαθιδρύσει μέσω του σχήματος Ζεός-Ήρα-Ολύμπιοι θεοί.

Σ' αυτή την ακολουθία και εξέλιξη στη Θεογονία και Κοσμογονία του Ησιόδου μπορούμε να αναζητήσουμε τη σύνδεση με την ψυχοσεξουαλική εξέλιξη του ανθρώπου, τα στάδια ψυχικής ωρίμανσης, από τα πρωιμότερα στοματικά μέχρι τα δευτερογενή οιδιπόδεια, αλλά και με την εξέλιξη της έννοιας της ομαδικότητας στην ζωή του ανθρώπου.

Ο Ν. Νικολαΐδης, ερμηνεύοντας ελεύθερα, όπως ο ίδιος λέει, χωρίζει, ψυχαναλυτικά και κάπως σχηματικά την Ησιόδεια εξέλιξη σε τρία μέρη: Στο *αρχέγονο* (όπως το εννοεί η Aulagnier), όπως μπορεί να χαρακτηριστεί η σχέση της Γης και του Ουρανού, σχέση μητέρας – παιδιού ως ένα είδος αναδιπλασιασμού (χωρίς καμία οιδιποδειακή σύνδεση), δεδομένου ότι ο Ουρανός γεννήθηκε από τη Γη παρθενογενετικά. Στο *πρωτογενές*, το *πρωτοοιδιπόδειο τρίγωνο* που δημιουργούν ο Ουρανός, η Γη και ο Κρόνος, όπου λείπει ένας συγχρονικός δεσμός ανάμεσα στη Γη και τον Ουρανό, διότι δεν είναι της ίδιας γενεάς και υπάρχει σύγχυση γενεών μεταξύ Ουρανού και Κρόνου. Και στο *δευτερογενές*, το *οιδιπόδειο*, το οποίο ακολουθεί μετά την πράξη του ευνουχισμού του Ουρανού από τον Κρόνο, κατόπιν της διαταγής της Γης. Καθώς τότε εισάγεται το όνομα του πατρός όταν η Γη αποποιείται τη σεξουαλική της ευχαρίστηση και ξαναβρίσκει τη λειτουργία της ως μητέρα. Και όταν ο Ουρανός αναλαμβάνει την ευθύνη των πατρικών του καθηκόντων, αποδέχεται τη συνέχιση των γενεών, με την οποία εισάγεται η έννοια και η πράξη της διαφοράς των γενεών, απαραίτητο στοιχείο για την δημιουργία του οιδιπόδειου τριγώνου. Αν και, μέχρι να σταθεροποιηθούν οι δευτερογενείς διεργασίες, τόσο ο Κρόνος που παραμένει στο πρωτογενές, όσο και ο Ζεός που τείνει προς το δευτερογενές και έχει έναν «οιδιπόδειο» προορισμό με την ενηλικίωσή του, στην διαπάλη τους χρησιμοποιούν πρώιμες άμυνες. Ο Κρόνος επιζητώντας να σταθεροποιήσει την εξουσία του, με πρώιμες άμυνες στοματικής ενσωμάτωσης, καταβροχθίζει τα παιδιά του. Με το ατελές τρίγωνο Κρόνος-Ρέα-Ζεός να μπορεί να ιδωθεί ως «οριακή» περίπτωση δευτερογενούς διαδικασίας, η οποία εμπεριέχει έναν ανεστραμμένο ευνουχισμό του πατέρα, που μπορεί να οριστεί ως ταύτιση μέσω της «εκθρόνισης» του. Και ο Ζεός, ο οποίος, εν όψει της «στοματικής» απειλής από τον πατέρα του, μεταχειρίζεται ίδιου τύπου, στοματικές άμυνες, ελευθερώνει τα αδέλφια του, τους Τιτάνες, από την κοιλιά του πατέρα του και τα χρησιμοποιεί για να εκθρονίσει τον Κρόνο, να σταθεροποιήσει την εξουσία του, να εγκαταστήσει τον πατρικό νόμο και να επιτευχθεί το ολοκληρωμένο οιδιπόδειο τρίγωνο Ζεός – Ήρα – Ολύμπιοι θεοί, η μεγάλη αυτή Ολύμπια, οιδιπόδεια και πατριαρχική οικογένεια, στην οποία υπάρχουν όλα τα στοιχεία της δευτερογενούς διαδικασίας: ο συμβολικός ευνουχισμός στο Όνομα-του-Πατέρα, η δευτερογενής ταύτιση, το ιδεώδες του Εγώ κ.λπ.

Η έννοια της ομαδικότητας, την οποία, όπως έχουμε προείπει, έχει αναπτύξει, ο Freud, μέσα από την ανάλυση ερμηνευτικών σχημάτων: *Τον φόνο του πατέρα από τους γιους* στο «Τοτέμ και Ταμπού» (1913), που οδηγεί, στο μοίρασμα, στην στοματική ταύτιση των γιων με τον πατέρα μέσω του «τοτεμικού γεύματος», μέσω αρχαϊκών δηλαδή αμυνών κανιβαλικής ενσωμάτωσης της εξουσίας και της δύναμης του πατέρα, αλλά και στην ενοχή. Για το «τοτεμικό γεύμα» ο Νικολαΐδης αναφέρει ότι περικλείει το στοιχείο της τιτανικής πάλης μεταξύ των γενεών: καταβροχθίζω για να μην καταβροχθιστώ. *Την σχέση του Ιδεώδους του Εγώ με την εξουσία και με την ομαδικότητα*, στο «Ψυχολογία των Μαζών και Ανάλυση του Εγώ» (1921), όπου το Ιδεώδες του Εγώ κάθε μέλους μιας ομάδας προβάλλεται στον ηγέτη, με τον οποίο στην συνέχεια ταυτίζεται και αυτή η ταύτιση όλων

των μελών με τον ηγέτη είναι που συνενώνει τα μέλη της ομάδας και δημιουργεί τη φαντασιωσική βάση της συλλογικής εμπειρίας και το θεμέλιο του ομαδικού δεσμού. Και την *αρχή της αμοιβαίας παραίτησης από την άμεση ικανοποίηση των εννομητικών στόχων*, στο « Η Δυσφορία μέσα στον πολιτισμό» (1929), που είναι αυτή που καθιστά δυνατή την δημιουργία της κοινότητας, καθώς η κοινότητα ως αντάλλαγμα για τον περιορισμό της άμεσης ικανοποίησης των εννομητικών στόχων εγγυάται την προστασία του κάθε μέλους της και θεμελιώνει αρχές δικαίου, που είναι αυτά που καθιστούν στην συνέχεια δυνατή την ανάπτυξη αισθημάτων αγάπης και έργων πολιτισμού.

Η Ομαδική Ανάλυση υπό το πρίσμα αυτών των αναλογιών με την Κοσμογονία του Ησιόδου, θα μπορούσαμε να πούμε ότι ξεκινώντας από μία αδιαμόρφωτη κατάσταση (χάος), υπό την εννομητική δύναμη του Έρωτα, για την αποσύνδεση από το παλαιότερο, τον πατέρα και την σύνδεση, μέσω της ταύτισης μαζί του, με το ιδεώδες που εκπροσωπεί, προχώρησε και εξακολουθεί να προχωρεί σε νέες συνδέσεις, νέες θεωρήσεις.

Άλλωστε και ο Foulkes μιλώντας για την matrix της ομάδας υπέδειξε την άποψη ότι τα άτομα που συναντώνται σε μία ομάδα, δρουν με αέναες αλληλεπιδράσεις, μια συνεχή ανταλλαγή με τα άλλα μέλη σε μία τρέχουσα, συνεχώς κινούμενη και διαρκώς εξελισσόμενη δυναμική μήτρα. Η matrix κατά τον Foulkes, κατ' αρχήν επανακαλεί την "πρωταρχική" σχέση μητέρας-βρέφους, σχέση στη βάση της οποίας συγκροτείται ο πρωτογενής ναρκισσισμός του βρέφους και κατά δεύτερον αποκαθιστά την έννοια του πρωτογενούς ναρκισσισμού και επανορθώνει τα ελλείμματα της πρωταρχικής σχέσης μητέρας-βρέφους μέσα από την ανάδειξη της πρωταρχικής κοινωνικής διάστασής της. Η πρωταρχική κοινωνική διάσταση στην πρωταρχική σχέση μητέρας-βρέφους προηγείται του πρωτογενούς ναρκισσισμού και τον καθορίζει υπό την έννοια ότι αυτός δεν είναι παρά το τμήμα εκείνο της προσωπικότητας του υποκειμένου η συγκρότηση του οποίου καθορίζεται από το βαθμό και τον τρόπο ταύτισης του τελευταίου με μία πρωταρχική ολότητα (με ένα "εμείς") που ενυπάρχει ήδη στη μητέρα και προηγείται αυτής. Και μέσω της διαδικασίας της προσωποποίησης το άτομο γίνεται ενεργός συμπαγωγός των ομαδικών δυναμικών που συμπεριλαμβάνει τις δυναμικές κάθε ευρύτερου κοινωνικού οργανισμού και εν τέλει της κοινωνίας στο σύνολό της.

Και ίσως θα μπορούσαμε να ισχυριστούμε ότι η ομαδική ψυχοθεραπεία έχει τη δυνατότητα να απελευθερώσει κάποιον από την παγίδα του ενός και μοναδικού λόγου, της μίας και μοναδικής εμπειρίας του εαυτού και του κόσμου, και να επιτρέψει τη δυνατότητα σύνδεσης με άλλους λόγους, άλλους τρόπους ύπαρξης και εμπειρίας, στους οποίους προηγουμένως δεν υπήρχε πρόσβαση (Dalal, 2007, σελ.259).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αντόρνο, Τ., Χορκχάμερ, Μ. 1987.** Κοινωνιολογία. Εισαγωγικά Δοκίμια. Ινστιτούτο Κοινωνικών Ερευνών της Φραγκφούρτης. Εκδ. Κριτική.
- Anzieu, D., Καραπάνου, Φρ., Gillibert, J., Green, A., Νικολαΐδης, Ν., Ποταμιάνου, Α. 1980,1983.** Ψυχανάλυση και Ελληνική Κουλτούρα. Εκδ. ΡΑΠΠΑ.
- Γιαννίτση, Σ.Γ. 1997.** Ψυχοσωματική και Ομαδική Ψυχοθεραπεία. Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.
- Foulkes, S.H. 1964.** Therapeutic Group Analysis. Maresfield Reprints. London.
- Foulkes, E. Pines, M. 1990.** Selected Papers of S.H. Foulkes. Psychoanalysis and Group Analysis. Karnac Books. London.
- Lear, T.E. (editor). 1984.** Spheres of Group Analysis. Leinster Leader Ltd. Naas, Co. Kildare, Ireland.
- Νικολαΐδης, Ν. 1994.** Θεοφαγία. Εκδ. Εστία.
- Παπανούτσος, Ε., 1973.** Πρακτική Φιλοσοφία, εκδ. Δωδώνη.
- Ράγκος, Σ.Ι., Κυρτάτας, Δ.Ι., 2013.** Η Ελληνική Αρχαιότητα. Εκδ. Άλτερ Εγκο Μ.Μ.Ε. Α.Ε.
- Roberts, J., Pines, M. 1992.** Group Analytic Psychotherapy. International Journal of Group Psychotherapy. Vol. 42. No 4. The Guilford Press.
- Whiteley, J.S., Gordon, J. 1979.** Group Approaches in psychiatry. Routledge & Kegan Paul. London, Boston and Henley.

Κώστας Κωνσταντόπουλος

Εισήγηση στο 2ο Ομαδικό – Αναλυτικό Συμπόσιο Αρχαίας Δωδώνης, 2019

Το Διαγενεαλογικό Ψυχικό Τραύμα ως μνησιπήμων πόνος² στην Ομαδική Ανάλυση

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία αρχικά ανασκοπούνται θεωρητικές προσεγγίσεις που αφορούν το Διαγενεαλογικό Τραύμα (Δ.Τ.), ως ανεπεξέργαστο και άλυτο Πένθος. Το Δ.Τ. συνδέεται με τραυματογενείς καταστάσεις που συμβαίνουν, σε ατομικό (επώδυνα, βίαια ή ηθικώς κατακριτέα γεγονότα κλπ.) ή συλλογικό (κρίσεις, πόλεμοι, γενοκτονίες κλπ.) επίπεδο, και προκαλούν ισχυρή ψυχοσωματική διέγερση. Οι επακόλουθες μνήμες και τα αναδυόμενα συναισθήματα φόβου, ντροπής και ενοχής παραμένουν ασύνδετα και ανοηματικά, ως ξένα σώματα, εντός του ψυχισμού και διαταράσσουν σοβαρά το δίπολο ευχαρίστησης - δυσaréσκειας.

Στη συνέχεια διερευνώνται απόψεις σχετικές με τη διαγενεαλογική μεταφορά του τραύματος από προγόνους (θύτες ή θύματα) σε απογόνους τρίτης γενεάς, μέσω ασυνειδήτων ταυτίσεων, καθώς και με το διαγενεαλογικό τραυματογενές αντικείμενο, που μπορεί να αφορά πρόγονο, γεγονός ή φαντασιώσεις.

Επίσης μελετάται η θεμελιώδης και η δυναμική matrix της ομάδας κατά Foulkes, ως θεραπευτικό πλαίσιο επούλωσης των τραυματικών εμπειριών.

Τονίζεται ότι η σφοδρότητα του τραύματος, κινητοποιεί τους αρχέγονους μηχανισμούς άμυνας της διχοτόμησης και της άρνησης, και παραβιάζει την ικανότητα του ατόμου για εμπιστοσύνη και συμβολοποίηση.

Αναφέρονται ενδεικτικές περιπτώσεις θεραπευομένων στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία, των οποίων το Τραύμα και η συνακόλουθη δυσφορία και οδύνη, δεν συνδέονται εμφανώς με γεγονότα της δικής τους ζωής και της γενεάς των. Παρατηρείται όμως ότι το “εκεί και τότε” που αφορά καταστροφικές εμπειρίες των προηγούμενων γενεών τους, επαναβιώνεται στο “εδώ και τώρα” της ομαδικής επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης, μέσω δε των ειδικών ομαδικών θεραπευτικών παραγόντων, των μεταβιβαστικών και αντιμεταβιβαστικών φαινομένων και ερμηνειών, συμβολοποιείται λαμβάνοντας Νόημα, εντός της Ομάδας.

Ιδιαίτερως επισημαίνεται ότι μαζικές, ιστορικές κοινωνικοοικονομικές έντονες κρίσεις, από την ελληνική αρχαιότητα, ως τη σημερινή εποχή, συνδέονται με συλλογικά Δ.Τ., που ενδεχομένως έχουν μεταφερθεί ασυνειδήτως στις επόμενες γενεές, έχουν εγκολπωθεί στη συλλογική μνήμη και εν δυνάμει, μπορεί να ενεργοποιούνται επιλεκτικά, ως δυσλειτουργικά ταυτοτικά στοιχεία.

Τέλος, συμπεραίνεται ότι η λεκτικοποίηση και η έκφραση του Πένθους, είτε μέσω θεραπευτικών διεργασιών, είτε μέσω πολιτισμικών αναμνηστικών εκδηλώσεων, συνεισφέρει στη σύνδεση και συνειδητοποίηση των εμπειριών και πιθανόν συμβάλλει στην ανακοπή της διαγενεαλογικής μεταφοράς του Τραύματος και στην αποφυγή της επανάληψης της βίας.

Ο Pam Kleinot (2011) στην εργασία του “Transgenerational Trauma and Forgiveness: Looking at the Israeli-Palestinian Families Forum Through a Group Analytic Lens” γράφει:

“Κάθε βίαιη ενέργεια στη ζωή του ανθρώπου, επιφέρει πόνο, ανεπεξέργαστα τραύματα και απένθητες απώλειες. Οι τραυματισμένοι άνθρωποι, οι οποίοι δεν είναι ικανοί να μιλήσουν για τις εμπειρίες και τις ιστορίες τους, μπορεί ασυνειδήτως να τις επικοινωνήσουν, μέσω διαδραματίσεων. Τα τραύματα που είναι συγκαλυμμένα στον πόνο και την απώλεια και η μνήμη δεν μπορεί να τα επεξεργαστεί, προκαλούν συναισθήματα απελπισίας και οργής. Άτομα και κοινωνίες, που υπέφεραν μαζικά, σε μια προσπάθεια απώθησης της ενοχής και της ντροπής από ταπεινώσεις που υπέστησαν, χρησιμοποιούν εκ νέου βία για να επιλύσουν τον ανυπόφορο ψυχική διέγερση. Πιο συγκεκριμένα, γονείς με φρικιαστικά βιώματα που δεν μπορούν να πενήσουν, μέσω ασυνειδήτων διεργασιών, τα μεταφέρουν στα παιδιά τους, προκαλώντας το αποκαλούμενο Διαγενεαλογικό Τραύμα (Δ. Τ.) που διολισθαίνει από γενιά σε γενιά. Αυτή είναι η αλήθεια των ατόμων και των κοινωνιών που έχουν υποφέρει από μαζικό τραύμα”.

² Αισχύλος, Αγαμέμνων: “Στάζει δ’ ανθ’ ύπνου προ καρδίας μνησιπήμων πόνος”
Σεφέρης Γ., Τελευταίος σταθμός, Ποιήματα, Ίκαρος (19η έκδοση), Αθήνα, 1998, σελ. 215.

Η ομαδική ανάλυση έχει τις ρίζες της σε έναν πολιτικό τομέα όπως έγραψε ο Foulkes στο πρώτο του βιβλίο μετά από τη θεραπεία στρατιωτών που τραυματίστηκαν κατά τη διάρκεια του Β παγκοσμίου πολέμου” (Kleinot, 2011, σελ.98).

Διαπιστώνεται σήμερα, κάτι που ήδη έχει επισημανθεί από τους αρχαίους τραγικούς μας, ότι το Δ.Τ. πολλάκις, σχετίζεται με ιστορικές συγκυρίες ισχυρών κοινωνικών και ιδεολογικών αντιπαράθεσεων, μπορεί δε να διαρρεύσει σε τρεις γενιές, μέσω ασυνείδητων ταυτισιακών διαδικασιών, όπως προείπαμε και συμπυκνώνει μια ιστορία, που μερικώς τουλάχιστον, δεν ανήκει στη γενιά του υποφέροντος ατόμου (Χατζηανδρέου, 2012).

Ο Αισχύλος στους Πέρσες (Στ. 818-22), δια στόματος του ειδώλου του Δαρείου, λέει: “*Στη γη των Πλαταιών, από τις λόγχες τις δωρικές, τόσο αίμα θα κυλήσει, που οι νεκροί, στοίβες, ακόμα και ως την τρίτη γενεά, θα δείχνουν άφωνα στα μάτια των ανθρώπων, πως δεν αρμόζει, όντας θνητός, να χεις φρονήματα τόσο αλαζονικά,.... γιατί τότε, έχεις καταστροφή και δάκρυα να θερίσεις*”.

Επίσης τα δεινά που κατατρέχουν τον οίκο των Ατρείδων, παρουσιάζονται ως ένα είδος κληρονομικής νόσου, που, η γενεαλογία της, εμπεριέχουσα αλληπάλληλους φόνους και μοιχείες, η κορύφωση της και η θεραπεία της, από την ομαδική διεργασία στον Άρειο Πάγο, την οντότητα η οποία θεσπίζεται από την συλλογικότητα της πόλης, που ομονοεί, αποτελούν το κεντρικό θέμα της Ορέστειας.

Όσον αφορά την σημαντικότητα των διεργασιών του πένθους, στον Οιδίποδα επί Κολωνών του Σοφοκλή, η Αντιγόνη αναφωνεί, αναφερόμενη στο θάνατο του πατέρα της <<Ουδέ πένθος έλιπ’ άκλαυτον>> και ούτε άκλαυτον άφησε πένθος.

Τέλος, μπορεί κανείς να διακρίνει την διαγενεαλογική μεταφορά, στην τραγωδία Ορέστης του Ευριπίδη, όπου η Ηλέκτρα λέει: <<να λούσω με κατάρες τον γέροντα πρόγονό μου Τάνταλο που γέννησε απανωτές γενιές δυστυχημένων>>. Ενώ ο Ορέστης πράττει, φονεύοντας τη μητέρα, η Ηλέκτρα εκδικείται, αξιοποιώντας τη λυτρωτική, αναστοχαστική και επουλωτική ιδιότητα του θρηνώδους λόγου.

Ανακεφαλαιώνοντας τονίζεται ότι το αίσθημα της γενεαλογίας, είναι ένα ψυχικό φαινόμενο στον καθορισμό του οποίου συμμετέχουν τρεις συνιστώσες: η βιολογική (μετάδοση γενετικού υλικού κτλ.), η νομική (μετάδοση υλικών αγαθών κτλ.) και η ψυχική που βασίζεται κατά το πλείστον στις ασυνείδητες ταυτίσεις. (Λαζαράτου, 2007).

Στο ψυχικό επίπεδο μεταδίδεται μια θετική - αντικειμενοτρόπος πλευρά (μία γνώση, ένα αντικείμενο, μια παρουσία) και μια αρνητική - ναρκισσιστική (μία έλλειψη, ένα μη αντικείμενο, μια απουσία) μεταδίδεται δηλαδή αυτό που λείπει, αυτό που δεν έχει ειπωθεί.

Έτσι, οι αναπαραστάσεις με τις οποίες το τραυματογενές διαγενεαλογικό αντικείμενο (που αφορά πρόγονο, γεγονότα ή φαντασιώσεις που προκαλούν τρόμο και ντροπή) είναι εγγεγραμμένες στον ψυχισμό των γονέων, αναφέρονται σε επώδυνους τραυματισμούς και είναι ηθικά κατακριτέες.

Στις επόμενες γενιές υπάρχει έλλειψη αναπαράστασης ή μια πρωτοαναπαράσταση του πράγματος, ανίκανη να φτάσει στο επίπεδο του λόγου.

Αυτό φαίνεται ευκρινώς στο ποίημα “Τελευταίος Σταθμός” του Σεφέρη από τη συλλογή “Ημερολόγιο Καταστρώματος” που γράφει:

*“Κι α σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές
είναι γιατί τα ακούς γλυκότερα, κι η φρίκη
δεν κουβεντιάζεται γιατί είναι ζωντανή
γιατί είναι αμίλητη και προχωράει
στάζει τη μέρα, στάζει στον ύπνο
μνησιπήμων πόνος”.*

Το Δ.Τ. λοιπόν, λόγω της μεγάλης διέγερσης που ασκεί στον ψυχισμό, παραμένει ένα απολύτως άλυτο Πένθος, έξω από τις δυνατότητες συμβολοποίησης της σκέψης, με τις τραυματικές μνήμες να διατηρούνται σαν ξένα σώματα εντός του ψυχισμού, (Χατζηανδρέου, 2012). Επισημαίνεται ότι στη θέση των διεργασιών του πένθους δια του καταναγκασμού της επανάληψης,

επαναφέρεται το τραύμα σε μορφές έκφρασης που εμπεριέχουν την τραχύτητα της πρώτης του εκδοχής.

Θα αναφερθούμε τώρα στο αποκαλούμενο μαζικό – κοινωνικό τραύμα, που συνδέεται με ολικά κοινωνικά γεγονότα και φαινόμενα που αφορούν τη διάρρηξη των ορίων και των όρων αναπαραγωγής των κοινωνικών συστημάτων. Θυμίζουμε τις συγκρούσεις Ισραηλινών – Αράβων, Εσθονών – Ρώσων, τις φυλετικές συγκρούσεις στην Αφρική, την Μικρασιατική καταστροφή και τον Εμφύλιο στη χώρα μας. Τέτοια γεγονότα όπως, πόλεμοι, γενοκτονίες κ.α. επηρεάζουν τη συγκρότηση της συλλογικής μνήμης και δεν συνιστούν απλώς έκφραση πολλών ατομικών βιωμάτων. Για να εξελιχθεί σε τραύμα ένα συμβάν μαζικής κλίμακας πρέπει να υποστεί μια διαδικασία κοινωνικής νοσηματοδότησης, να σημανθεί δηλαδή, επιφέροντας αμετάκλητες αλλαγές στη συλλογική μνήμη και ταυτότητα, ως ολικο κοινωνικό τραυματικό συμβάν.

Κάθε άτομο έχει τη μοναδική του ταυτότητα, αλλά και την προσωπική του αντίδραση στο τραύμα, αλλά όλα τα μέλη μοιράζονται την ψυχική αναπαράσταση των τραγωδιών που έχουν συμβεί στην Μεγάλη Ομάδα (Μ.Ο.), στην οποία ανήκουν (Erikson, 1956). Η ταυτότητα μιας Μ.Ο. (εθνικής, εθνοτικής ή θρησκευτικής) ορίζεται ως η αντικειμενική εμπειρία πληθώρας ανθρώπων, μιας επίμονης αίσθησης ομοιότητας, καθώς αυτοί σχετίζονται με τα μέλη άλλων ξένων ομάδων. Κύριο καθήκον των μελών μιας Μ.Ο. αποτελεί η διατήρηση και προστασία αυτής της ταυτότητας.

Το επιλεγμένο τραύμα, όρο που εισάγει ο V. Volkan, μελετητής συγκρουόμενων διαχρονικά Μ.Ο. ανά τον κόσμο, είναι συστατικό αυτής της ταυτότητας και συνδέεται με τις ψυχικές αναπαραστάσεις, ενός διαμοιρασμένου τραυματικού γεγονότος, από το οποίο υπέφεραν οι πρόγονοι, από εχθρικές ενέργειες. Παράδειγμα: Μία μητέρα, η Marli όπως διαπιστώνει ο Volkan, σε ένα καταυλισμό στη Γεωργία, μετά τον Ρωσογεωργιανό πόλεμο, ανησυχεί διαρκώς, χωρίς ποτέ να μιλά, για την επάρκεια της διατροφής της κόρης της Doruna. Η έφηβη Doruna είναι υπέρβαρη. Ομολογεί ότι αντιλαμβάνεται εξωλεκτικά την ανησυχία της μητέρας της και προσπαθεί με σωματικά μηνύματα να την καθησυχάσει. Χωρίς να λεχθεί τίποτε, η μεταβίβαση του φόβου είχε ήδη συντελεστεί (Volkan, 2001, σελ 85).

Οι αναπαραστάσεις αυτές των γονέων μιας γενιάς μεταβιβάζονται και είναι κατατεθειμένες στην αναπτυσσόμενη αναπαράσταση του εαυτού των παιδιών της επόμενης γενιάς. Αν αυτά τα παιδιά ως ενήλικες, δεν μπορέσουν να αντιμετωπίσουν, να θρηνήσουν δηλαδή την απώλεια, αυτό που είναι εγκατεστημένο μέσα τους, γίνεται ένα ψυχολογικό γονίδιο, το οποίο επηρεάζει την ταυτότητα τους και διαρρέει στις ψυχικές αναπαραστάσεις της επόμενης γενεάς. Οι πρωτόγονες άμυνες (splitting, dissociation and displacement) που κινητοποιούνται, παράγουν επιθετικότητα, για να αποφευχθεί ο πόνος.

Οι Mitscherlich, A., & Mitscherlich, M. (1975) στη μεταναζιστική Γερμανία, με συμπόσια και ερευνητικά δεδομένα για την ντροπή και την ενοχή της σύγχρονης κοινωνίας, προτείνουν το τέλος της σιωπής για το εγκληματικό της παρελθόν. Ο Gambel (2000) συνέκρινε τα μαζικά τραύματα με τη ραδιενέργεια, που δεν μπορεί να σταματήσει εύκολα. Και ο Hopper (2003) αναφέρεται στο μαζικό – κοινωνικό τραύμα, που συνδέεται με το φόβο του αφανισμού και την εμπειρία του αβοήθητου.

Όταν ένα επιλεγμένο τραύμα επανενεργοποιείται σε μια Μεγάλη Ομάδα, κάτω από καταστάσεις απειλής, άγχους και αγωνίας, συμβαίνει αυτό που ονομάζεται κατάρρευση χρόνου. Ο όρος αυτός αναφέρεται στους φόβους, τις προσδοκίες, τις φαντασιώσεις και τις άμυνες που συνδέονται με ένα επιλεγμένο τραύμα, το οποίο επανεμφανίζεται όταν συνειδητές και ασυνειδητές συνδέσεις, συμβαίνουν μεταξύ της ψυχικής αναπαράστασης ενός παρελθόντος τραύματος, με μια σύγχρονη απειλή. Ο παλιός εχθρός ταυτίζεται με τον καινούριο. Ένα γεγονός που έγινε αιώνες πριν, μοιάζει σαν να έγινε χτες και τα αισθήματα φόβου και εκδίκησης μεγεθύνονται. Ο αρχηγός και τα μέλη μιας παλινδρομημένης Μεγάλης Ομάδος οδηγούνται σε παράλογες σαδομαζοχιστικές ενέργειες και η βία μεταξύ των αντικρουόμενων ομάδων, επαναλαμβάνεται αενάως.

Για να κατανοήσουμε πώς ο ομαδικός αναλυτικός τρόπος του σκέπτεσθαι παρέχει εργαλεία επεξεργασίας των προαναφερομένων τραυμάτων, θα αναφερθούμε σε ορισμένες βασικές ιδέες του Foulkes που αποτελούν και τον βασικό πυρήνα της εργασίας του. Πρωτίστως θεωρεί ότι ο ατομικός

νους δεν είναι αυτοκατευθυνόμενος, αυτοπεριορισμένος εις εαυτόν, αλλά έχει ένα ημιδιαπερατό όριο, δια μέσου του οποίου το εμείς της ομάδος που ανήκει το άτομο, μπορεί να εσωτερικευθεί και να προβληθεί εκ νέου προς τα έξω. Υποστηρίζει επίσης ότι όλοι εμείς είμαστε συνδεδεμένοι σε ένα διαμοιρασμένο δίκτυο επικοινωνιών που καλείται Matrix. Διαθέτουμε δηλαδή ένα ατομικό νου και τις αναπαραστάσεις των ομάδων που ανήκουμε. Σε ένα τέτοιο δίκτυο περιορισμών και δυνατοτήτων δρούμε, ομιλούμε και έχουμε την εμπειρία της παρουσίας των άλλων.

Επιπλέον κάθε Μικρή Ομάδα, σαν ένα άτομο έχει το δικό της νου και είναι αοράτως συνδεδεμένη με άλλες ομάδες, απαρτίζοντας τη Θεμελιώδη Μήτρα της κοινωνίας, του πολιτισμού, των οργανισμών κλπ.

Από ανθρωπολογικής σκοπιάς θεωρούμενη η Θεμελιώδης Μήτρα, αναπαριστά τη συμβολική τάξη της κοινωνίας, ένα νοηματοδοτημένο δίκτυο ομάδων το οποίο δομεί και επαναδομεί τον πολιτισμό, δια μέσου των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών του συναλλαγών, των συγκρούσεων, των πολέμων και των απαρτιωτικών του τελετουργιών πένθους και αποχωρισμών.

Από Ομαδικής - Αναλυτικής πλευράς η Θεμελιώδης Μήτρα, αναπαριστά την εσωτερίκευση και ενδοβολή σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, όλων των στοιχείων του κοινωνικού ασυνειδήτου παρόντων και προηγούμενων γενεών (Foulkes 1990).

Αυτά τα εσωτερικευμένα στοιχεία μύθων και προτύπων σχετικών με γονείς και αδέρφια θα παρουσιασθούν ως οργανωτική αρχή σε κάθε δυαδική σχέση, θεραπεία ομάδος, οργανισμού και στην κοινωνία, ως φιγούρα - φόντο της Gestalt.

Υπό φυσιολογικές συνθήκες αυτό μας επιτρέπει να ξεπερνούμε φόβους και δισταγμούς στην επαφή μας με τους ξένους.

Όταν όμως υπάρχει εγκυστωμένο κοινωνικό τραύμα ή και έντονες ιδεολογικές ή θρησκευτικές απαγορεύσεις, ο φόβος από ξένες ομάδες, κινητοποιεί ασυνείδητους και δυνητικά καταστροφικούς τρόπους επαφής (Wilke, 2007).

Η μνήμη ανεπεξέργαστων συμβάντων, μετά από πολέμους ή εθνικές συγκρούσεις, που δεν τα χωρά η φαντασία, υπερβαίνει την ατομική μορφή της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες, και ως άρρητη μνήμη δεν μπορεί να απαρτιώσει τα τραυματικά μνημονικά ίχνη.

Επηρεάζεται έτσι η συμπεριφορά και τα μέλη στις αναλυτικές και κοινωνικές ομάδες, τα οποία, αντί να θυμηθούν πράττουν, παραβιάζουν π.χ. τα όρια, εμφανίζουν δηλαδή μνήμη μέσω πράξης.

Η επανεργοποίηση του Διαγενεαλογικού Τραύματος, δια του καταναγκασμού της επανάληψης, γίνεται αντιληπτή με αυτόματο άγχος, πανικό, αισθήματα κενού, δυσφορίας, μαζοχιστικές συμπεριφορές αποφυγής ή υποταγής, αναστολές, φοβίες κλπ. Στην Αναλυτική Ομάδα μέσω των πολύπλοκων μεταβιβάσεων και αντιμεταβιβάσεων, το ευάλωτο εγώ στην δυναμικώς εξελισσόμενη Matrix, συνειδητοποιεί την ιστορία του με τα θεμελιώδη στοιχεία της, και ενδυναμώνεται, εκπαιδευόμενο εν δράσει.

Κλινικά παραδείγματα

1ο. Η νεαρή Άννα, θεραπευόμενη σε αναλυτική ομάδα, αναφέρεται στον διαρκή φόβο της ότι δεν μπορεί να φάει και τρομοκρατείται ότι θα πεινάσει. Αυτή η κατάσταση την ακινητοποιεί. Οι γονείς της, κατά τον εμφύλιο πόλεμο στην Ελλάδα σε παιδική ηλικία, μεταφέρθηκαν και οι δύο από το ΕΑΜ σε χώρα όπου παρέμειναν πεινασμένοι για πολύ καιρό. Επιστρέφοντας στην Ελλάδα, παντρεύτηκαν και αφού γεννήθηκε η Άννα, η μητέρα ανησυχούσε συνέχεια για τη διατροφή της, και την πήγαινε στο νοσοκομείο, γιατί, παρά του ότι μεγάλωνε φυσιολογικά, έκανε εμέτους, στην προσπάθεια της να της δίνει τροφή, χωρίς να το επιθυμεί. Όπως και τότε, τώρα η Άννα δεν έχει κανένα οργανικό πρόβλημα. Για πολύ καιρό λέει ότι η ομάδα δεν την βοηθά και έρχεται επειδή της το ζητούν τα μέλη. Κάποιο μέλος της λέει, δηλαδή νοιώθεις σαν να σε υπερτρέφουμε, όπως η μητέρα σου. Μετά από αυτό, η Άννα κατανόησε, συνέδεσε τα συμπτώματα της με την ιστορία της, πένθησε για τα όσα είχε

χάσει και άρχισε να σχετίζεται με πιο ώριμους μηχανισμούς, αφού ένοιωσε τη βασική εμπιστοσύνη στην Ομάδα.

2ο. Ο Γιώργος υψηλού μορφωτικού επιπέδου εύστροφος, εμφανίσιμος και επαγγελματικά αποκατεστημένος, ο Γ. 50 ετών, διαζευγμένος και πατέρας τριών παιδιών, είναι Μικρασιάτης, πρόσφυγας τρίτης γενιάς. Προσέρχεται για θεραπεία με φόβο κατάρρευσης, οργή, απελπισία, φόβο διαρκούς εκμετάλλευσης από τους άλλους και απόρριψης από ερωτικές συντρόφους. Έχει διαρκείς συγκρούσεις με τον πρωτότοκο γιο, ο οποίος του ασκεί βία. Παραμένει για πολύ καιρό χωρίς σημαντική ύφεση των συμπτωμάτων αλλά εμφανώς ασφαλής, αρχικά από τη θεραπευτική σχέση με το θεραπευτή και εν συνεχεία με την ομάδα. Από την αφήγηση διαπιστώνεται ότι και οι γονείς του χωρίσανε εν μέσω συγκρούσεων. Στα παιδικά του χρόνια για εκφοβισμό ο πατέρας του χρησιμοποιούσε το όπλο του και του έλεγε θα σε εκτελέσω. Στην ομάδα καθώς ξετυλίζονται οι πρώιμες αναμνήσεις, αποκαλύπτει ότι στο καράβι της φυγής, η γιαγιά του εγκαταλείπεται από τον πρώτο άντρα της, αφού προηγήθηκε ο θάνατος των παιδιών, λόγω κακουχιών. Παντρεύεται εκ νέου, τον επίσης πρόσφυγα παππού του, ο οποίος παρουσίασε σοβαρή ψυχική νόσο, χωρίς να υπάρχει ιστορικό, είχε εγκλεισμούς σε ψυχιατρεία, όπου και τελικά κατέληξε. Οι αναμνήσεις αυτές φέρνουν λυγμούς θρηνώδεις, ανησυχία και φόβο στο θεραπευόμενο. Στην Ομάδα υπάρχει θλίψη, σιωπή και κατανόηση. Φαίνεται ότι στα μέλη ενεργοποιήθηκαν, ενδοψυχικές διεργασίες συνδεδεμένες με στοιχεία της Θ,Μ που αφορούν μεγάλο μέρος του ελληνικού πληθυσμού από την Μικρασιατική καταστροφή. Για πρώτη φορά, θυμάται και μιλά για τα συμβάντα του οικογενειακού στερεώματος. Εμπιστεύεται σταδιακά και συνειδητοποιεί την προσωπική του συμμετοχή στις σχέσεις. Αυτό απορρέει από την αποδοχή από τα άλλα μέλη και την ανοχή που δείχνουν απέναντι στην απαιτητικότητα να μιλά πρώτος ή και να επιτίθεται. Ο Γιώργος καθώς ανήκει σε μια μεγάλη ομάδα αυτή των προσφύγων Μικρασιατών φαίνεται να είναι τραυματισμένος από τα συμβάντα στη διαγενεαλογική του ιστορία. Η οικογένεια της πρώτης γενεάς καταρρέει, ο παππούς αποδιοργανώνεται ψυχικά, ο πατέρας ασκεί βία. Το νέο περιβάλλον καθίσταται απειλητικό.

Τα μέλη χάνουν την βασική τους εμπιστοσύνη προς το εαυτό τους και τους άλλους, αφού πρώτα έχασαν τα πάντα. Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΓΕΝΙΑ ΒΙΑΖΕΤΑΙ ΚΑΙ ΒΙΑΖΕΙ. Θυμηθείτε τις εικονικές εκτελέσεις στην παιδική ηλικία του Γιώργου. Θανατηφόρα ατυχήματα συγγενών πρώτου βαθμού και άλλες συγκυρίες απωλειών, αθροίστηκαν στη ζωή του, κάτι παγώνει και ακινητοποιείται ενδοψυχικά, η σκέψη του αποσυνδέεται από τα διεγερόμενα αναίτια στο παρόν συναισθήματα. Στην ομάδα άλλοτε εξιδανικεύει το θεραπευτή και απορρίπτει τα μέλη. Άλλοτε εκλαμβάνει όλους στην ομάδα ως διώκτες και αποσύρεται σε απομόνωση, απελπισία, και αισθήματα κενού και αβοήθητου. Τα ίδια συναισθήματα ένοιωθε σε όλες τις στενές σχέσεις. Την μητέρα του την περιγράφει ως απορριπτική, απούσα και πολλάκις εχθρική και τις ερωτικές συντρόφους ως άδειες από συναισθήματα. Επαναλάμβανε στο θεραπευτικό πλαίσιο όπως και στη ζωή, όλη την διαγενεαλογική του, τραυματική συνθήκη, ενός εχθρικού και στερητικού, βίαιου κόσμου. Η σταδιακή εξιστόρηση και αναμνημόνευση των συμβάντων των προγόνων, η επικοινωνία και αλληλεπίδραση με την ομάδα, της οποίας τα μέλη αναγνώριζαν και ίδιες διαγενεαλογικές επιδράσεις, δημιούργησαν ένα νέο νόημα αποδοχής και ευθύνης. Ο Γ. απενοχοποιήθηκε για την επιθετικότητά του, η αυτοπεποίθησή του ενδυναμώθηκε και συνειδητοποίησε ότι ο ψυχικός πόνος ήταν έσωθεν και προεβάλλετο στην εξωτερική πραγματικότητα, που δεν ομοιάζε με την πραγματικότητα των αληθών διώξεων και τρόμων των παππούδων του.

Ο Γ. τώρα πενθεί, εμπεριέχει τη διαφορετικότητα του άλλου και συγκρατεί το θυμό, χωρίς να καταστρέφει τις σχέσεις του. Μπορεί να λησμονεί αφού μπορεί να θυμάται και να εξιστορεί.

Συμπερασματικά, ο στόχος της ομαδικής αναλυτικής θεραπείας είναι να νοηματοδοτήσει την έλλειψη συναισθηματικής διαθεσιμότητας και να χρησιμοποιήσει τη φαντασία για να δομήσει μια κατανόηση στο κενό (blank space) δημιουργώντας λέξεις πάνω στη σιωπή. Η ομαδική Matrix μπορεί να εξελιχθεί σε ένα προστατευτικό περίβλημα για τραυματισμένα μέλη στα οποία ενθαρρύνεται η αυτοαποκάλυψη. Έτσι τα μέλη λέγοντας τις ιστορίες τους οι οποίες μπορεί να περιέχουν ένα συγκαλυμμένο μυστικό διαπιστώνουν ότι οι ίδιοι δε θεωρούνται φρικτοί και σταδιακά αισθάνονται ότι δεν είναι πλέον μόνοι και ότι οι άλλοι άνθρωποι τους καταλαβαίνουν και τους συμπονούν.

Τέλος, η παλινδρόμηση στην αναπαράσταση πρώιμων αντικειμένων και η χρήση αρχαϊκών αμυντικών μηχανισμών που συμβαίνουν συχνά στην ομάδα, δίνουν την ευκαιρία στους συμμετέχοντες να λάβουν ανατροφοδότηση σχετικά με την παλινδρομική τους συμπεριφορά, να εξερευνήσουν τις πρωτόγονες άμυνες τους και εν δυνάμει να τις αλλάξουν (Foulkes, 1964, 1975, 1957).

Η Χατζηανδρέου γράφει “... η ιστορικοποίηση του τραύματος συμβαδίζει με την βιωματική ανάλυση των τραυματικών καθηλώσεων, τη σταδιακή αποδέσμευση του Εγώ από αυτές και την ισχυροποίηση του. Η ανάδυση των τραυματικών ιχνών σε μια ανάλυση μπορεί να οδηγήσει σε μία σύνθεση που πραγματοποιείται μέσα από τον πλούτο των διαβάσεων μεταβίβασης / αντιμεταβίβασης και την παράλληλη ύφανση αυτών των διαδράσεων στα όνειρα και προωθεί τελικά τη σχέση του ατόμου με τον εαυτό του, κάνοντας το υποκείμενο της ιστορίας του και εν τέλει της ίδιας του της ζωής” (Χατζηανδρέου, 2016, σελ. 347).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Χατζηανδρέου, Μ., (2012).** Διαγενεαλογικό Τραύμα και ιδεολογία. *Οιδίπους* 8: 371-380.
- Χατζηανδρέου, Μ., (2016).** Επανενεργοποίηση και Επεξεργασία Τραύματος κατά τη διάρκεια μιας Ανάλυσης. *Οιδίπους* 16: 336-347.
- Erikson, E.H. (1956).** The Problem of Ego Identification. *Journal of the American Psychoanalytic Association* 4: 56-121.
- Foukes, S.H., (1990).** *Selected Papers Psychoanalysis and Group Analysis*. Karnac Books: London.
- Foulkes, S.H. (1964).** *Therapeutic Group Analysis*. London : George Allen and Unwin.
- Foulkes S.H. (1975).** *Group- Analytic Psychotherapy, Method and Principles*. London : Gordon and Breach.
- Foulkes S.H. and Anthony, E.J. (1957[1984]).** *Group Psychotherapy : the Psychoanalytic Approach*. London : Karnac .
- Gampel, Y. (2000).** “Reflection on the Prevalence of the Uncanny in social Violence”. In: Robben, A.C.G.M. and Suarez-Orozco, M.M. (eds) *Cultures under Siege: Collective Violence and Trauma* (Publication of the society for Psychological Anthropology). Cambridge University press.
- Hooper, E. (2003).** The Social Unconscious: Selected Papers, London and Philadelphia: Jessica Kingsley, pp. 72-162.
- Kleinot, P. (2011).** Transgenerational Trauma and Forgiveness: Looking at the Israeli-Palestinian Families Forum through a Group Analytic Lens. *Group Analysis* 44 (1): 97-111.
- Mitscherlich, A. and Mitscherlich, M. (1975).** *The Inability to Mourn: Principles of Collective Behaviour*. New York: Groove Press.
- Volkan, V.D., (2001).** Transgenerational Transmissions and Chosen Traumas: An Aspect of Large Identity. *Group Analysis* 34:1: 79-97.
- Wilke, G. (2007).** Second Generation Perpetrator Symptoms in Groups. *The Group - Analytic Society*, Vol 40 (4): 429-447.

Φώτης Γιωτάκης

Εισήγηση στο 2^ο Ομαδικό – Αναλυτικό Συμπόσιο Αρχαίας Δωδώνης, 2019

Ξένος και Αυτογνωσία στο Αρχαίο Ελληνικό Έπος

Θα αρκεστώ κυρίως σε ορισμένες περιγραφές του Ξένου, όπως συνηθίζουμε να αποκαλούμε και να εκλαμβάνουμε τις αρχικά άγνωστες παρουσίες στο Αρχαίο Ελληνικό Έπος, στην Οδύσσεια. Η εμπειρία του Ξένου, του Αλλότριου, του Ασυνήθιστου διατρέχει την Αρχαία Ελληνική Επική Ποίηση ως μία έκδηλη επανερχόμενη ανάγκη του ανθρώπου να αναζητήσει μέσω μιας μοναδικής πολιτισμικής κατάκτησης την κατανόηση του για να διακρίνει και να διευρύνει τις δικές του συνειδητές και προσυνειδητές τάσεις και συγκινήσεις. Και ναι μεν μπορεί η πρωταρχική συνάντηση με τον Ξένο να συνοδεύεται από την παραμόρφωσή του διαμέσου της προβολής και προβολικής ταύτισης του ακροατή ή αναγνώστη, είναι όμως δυνατή, όπως υπαγορεύει η οδυσσειακή αντιμετώπιση του ξένου αντικειμένου – των ξένων που ασκούν τη μεγάλη έλξη και απώθηση -, να μεταβληθεί σε προϋπόθεση αυτογνωσίας. Είναι χαρακτηριστική, δυνατή και επιθυμητή, εξ αρχής η έλξη των εχθρών, η ξενοφιλία, που επικυρώνεται από τις ομοιότητες Τρώων και Ελλήνων στην Ιλιάδα και αργότερα ανάμεσα σε Πέρσες και Έλληνες στον Αισχύλο – ενώ ανθρωπόμορφα τέρατα είναι κοινά. Στην ποίηση, η οποία γνωρίζει εξ αρχής την ανθρώπινη ενορμητικότητα, τις μεγάλες, επώδυνες ναρκισσιστικές της πληγές και την απροσδιόριστη βούληση των θεών, οι αλαζονικές διαφορές ανάμεσα στους λαούς δεν βρίσκουν στις επικές της εκδηλώσεις ένα μόνιμο καταφύγιο. Στην ίδια μοναδική ως προς την εκφραστική της δύναμη γλωσσική κοινότητα, με μοιρασμένη την εύνοια των Θεών, συγκατοικούν Έλληνες και Εχθροί: η ποιητική ενσυναίσθηση κάνει ίσως να αναφάνεται, να χαράζεται μέσα μας, περισσότερο η τρυφερότητα του Έκτορα από την οργή του Αχιλλέα.

Στους τόπους της Οδύσσειας εισερχόμαστε αμέσως μετά από μία σύντομη έκκληση του ποιητή προς τη Μούσα που θα πρέπει να αναλάβει την αναμενόμενη εξιστόρηση του δραματικού, δαιδαλώδους νόστου ενός πολύπλαγκτου, πολυπλόκτου ήρωα. Θα θυμάστε από το σχολείο τους αρχικούς στίχους του προοιμίου με τους οποίους υπενθυμίζονται στη Θεά οι προσμονές του ακροατηρίου το οποίο αδημονεί να ακούσει τα όσα συντρέχουν μετά τον Τρωικό Πόλεμο τη μοίρα του Οδυσσέα.

*«Τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις, που βρέθηκε
ώς τα πέρατα του κόσμου να γυρνά, αφού της Τροίας
πάτησε το κάστρο το ιερό.*

*Γνώρισε πολιτείες πολλές, έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές,
κι έζησε, καταμεσής στο πέλαγος, πάθη πολλά που τον σημάδεψαν,
σηκώνοντας το βάρος για τη δική του τη ζωή και των συντρόφων του
τον γυρισμό.....»*

Ήδη σ' αυτό το σημείο η απαίτηση των συμμετεχόντων στην απαγγελία εστιάζεται σε κάποιον του οποίου η απaráμιλλη πολυμήχανη σκέψη, η πολύτροπη ιδιοσυγκρασία του, η προπάντων άκαμπτη περιέργεια του να διεισδύει στη μυστικότητα του κόσμου του έχει εξασφαλίσει τεράστια γνώση ανθρώπων και πολιτισμών. Αυτού του πολυίδριου, του συνετού και πανούργου, ο εναγκαλισμός και η πολυμήχανη αξιοποίηση των βιωμάτων του στηρίχτηκε σε δοκιμασίες – τις οποίες δεν θέλησε πάντα να αποφύγει --, στους μεγάλους ερωτικούς πειρασμούς, στη δεξιοτεχνική αντιμετώπιση δαιμόνων, στην καρτερικότητα μπροστά στους φυσικούς κινδύνους. Όλη αυτή την ασίγαστη πολυμορφία μιας μετατρωϊκής περιπέτειας που τη συγκλονίζει ο απειλούμενος νόστος καλείται να εκδιπλώσει η Μούσα. Πρόκειται για μια θεότητα της Μουσικής, την προστάτιδα της Επικής Ποίησης, χάρη στην οποία μπορούν να μεταφερθούν οι εικόνες και οι ήχοι, οι εξιστορήσεις των νέων συναντήσεων του Οδυσσέα και των συντρόφων του που διαφέρουν από τη πολύχρονη εμπειρία του

πολέμου που μόλις τερματίστηκε. Τα πάθη των ανθρώπων ανήκουν εδώ σε μία νέα προοπτική που διαγράφεται στη ζωή του ήρωα. Για την ανάδειξη της αναζητείται και κρίνεται απαραίτητη η απaráμιλλη ευαισθησία της Μούσας όταν μπορεί και συνάπτει τη γλώσσα με τη μουσική, όταν χρειάζεται να εγκαταλείψει την γλωσσική ευστάθεια για να υπενθυμίσει πρώιμες καταβολές μέσα από την αμεσότερα μεταδιδόμενη συγκίνηση των φθόγγων. Στη σειρά των βιωμάτων που του επιφυλάσσει αυτή η συμπληρωματική γνώση ο βίος του Οδυσσέα διεκδικεί μία επανερχόμενη συνάφεια με καταστάσεις απόκοσμες, μαγικές, ονειρικές, ψαύει προσυνειδητές διεγέρσεις. Στο έπος εμφανίζονται πολλά πρόσωπα με μουσικό τάλαντο: οι ραψωδοί και κιθαρωδοί Φήμιος και Δημόδοκος, που επαινούνται για την απόδοση τους από τον Οδυσσέα, αλλά και η Καλυψώ και η Κίρκη που χρησιμοποιούν το τραγούδι τους για να γητέψουν. Είναι άλλωστε και ο ίδιος ο Οδυσσέας όχι μόνον ένας εντυπωσιακός χειριστής του προφορικού λόγου, αλλά και κάποιος που εντυπωσιάζει με την ποιότητα της φωνής του τους Φαίακες. Στο ίδιο γλέντι, στην απαραίτητη συνεστίαση με τους οικοδεσπότες και συνδαιτημόνες που προστατεύουν τον νόστο του, ο Οδυσσέας θα διατυπώσει απερίφραστα την έλξη και τον θαυμασμό του για τη Μουσική στρεφόμενος προς τον Δημόδοκο: «Γιατί» - θα του πει - «πάνω στη γη όλοι οι θνητοί οφείλουν σέβας και τιμή στους αοιδούς που η Μούσα τούς edίδαξε τον δρόμο στα τραγούδια τους και αγάπησε πολύ των αοιδών το γένος»...»Τραγουδάς των Αχαιών τη μοίρα, τι έπραξαν, τι έπαθαν, τι έχουν υποφέρει σάμπως να βρέθηκες παρών ο ίδιος». Η βαθιά απόλαυση που του προσφέρει ο Δημόδοκος, ο ραψωδός και κιθαρωδός, περιλαμβάνεται στη θ' Ραψωδία πριν από την Ραψωδία μ', όπου ένα προγενέστερο γεγονός κατά την εξέλιξη του έπους προδίδει την απειλητική ισχύ του άσματος των Σειρήνων με την οποία έχουν αποτολμήσει την οριστική του υποταγή στην ενορμητική τους βούληση. Γιατί παραμένει αυτό το επεισόδιο μόνιμης σημασίας για τους σχολιαστές της Οδύσσειας, και ακόμη γιατί εξακολουθεί να ασκεί μία 'ακαθόριστη γοητεία' στους αναγνώστες της; (Όσο και αν είναι τετριμμένη αυτή η διατύπωση, τη δανείζομαι από την ανάλυση ενός νέου άντρα με νευρωτική μετουσιωτική ανάγκη που τον καθήλωνε σ' αυτό το εδάφιο της Οδύσσειας αποστρεφόμενος τη φωνή της ερωμένης του.) Και ποια μπορεί να είναι η ψυχοδυναμική του σημασία αφού μάλιστα συμφύονται με την παρουσίασή του ξενικά, όντα με ιδιότυπα σώματα;

Ποιες είναι οι σειρήνες που μεταπηδούν στο Έπος; Στη 'Μυθολογία των Ελλήνων', του Karl Kerényi (1966) με σώμα δισυπόστατο. Από τη μέση και κάτω έχουν τη μορφή αρπακτικού πουλιού με πόδια πτηνού που κατατείνουν να μεταβληθούν σε πόδια λιονταριού, ενώ το κεφάλι τους είναι γυναικείο. Η αρπακτική τους επιθετικότητα που αφορά κυρίως νέους απεικονίζεται σ' ένα μεγάλο αριθμό από βάζα- και παράλληλα σε άλλες παραστάσεις μπορούν να κρατούν τη λύρα, ή τον διπλό αυλό, και με μοιρασμένους ρόλους όταν είναι δύο η μία να παίζει ένα όργανο και η άλλη να τραγουδάει. Το σώμα τους παρουσιάζει ομοιότητα με τη μορφή του πατέρα τους του Αχελώου, του θεού των ποταμών που έχει ως υπογάστριο ένα φιδίσιο ψάρι. Η προσήλωση των Σειρήνων στη Μουσική θυμίζει τις Μούσες και το διφυές κορμί τους θυμίζει τη Σφίγγα. Χρησίμευαν στην Περσεφόνη για να διευκολύνουν με μουσική υπόκρουση την είσοδο των νεκρών στον Άδη, αλλά θεωρούνταν και θεότητες του έρωτα διαθέτοντας προφανώς για ζωντανούς και νεκρούς την ίδια σαγήνη. Παραμόνευαν την ανίσχυρη να αντισταθεί λεία τους από ναυτικούς που πάντοτε ενέδιδε στο άκουσμα των τραγουδιών τους στη νήσο Ανθεμόεσσα του Τυρρηνικού Πελάγους, όπου είναι εγκαταστημένες από την Περσεφόνη. Εκεί κατασπαράσσουν τα θύματα, πετούν τα κατακερματισμένα, κατασπαράγμένα πτώματα, τα κόκκαλά τους σαπίζουν, λιώνουν αφημένα στο λιβάδι που τις περιστοιχίζει, εκτεθειμένα στη θέα όσων προλαβαίνουν να τα κοιτάζουν. Ωστόσο στη Μυθολογία ανακαλύπτει κανείς ακόμη μία παραπομπή στις ιδιότητες τους: οι φτερωτές γυναίκες είναι σκεπτόμενες και ξέρουν το πως θάπρεπε να δελεάσουν τον αντιστεκόμενο Οδυσσέα στα αποπλανητικά θέληγτρα του τραγουδιού τους.

Στον Όμηρο όπου πρωτοεμφανίζονται θα του ψιθυρίσουν προσεγγίζοντας τον:

*«Έλα, Οδυσσέα περίφημε, δόξα των Αχαιών, πλησίασε,
αφού κανείς δεν μας προσπέρασε στο μελανό καράβι του,
προτού ν' ακούσει....τη μελιστάλαχτη φωνή μας.
Πρώτα ευφραίνεται κι ύστερα συνεχίζει το ταξίδι του,
κερδίζοντας καινούρια γνώση.»*

Ο ήρωας αισθάνεται το βάθος του ανελέητου πειρασμού, της οπισθοδρόμησης που υπόσχεται την ολοσχερή αποδέσμευση από τις αντικειμενότητες σχέσεις που χάνονται, ξεθωριάζουν καθώς ακούγεται η μοναδική, απροσδιόριστη ποιότητας άδουσα φωνή που καταλαμβάνει το σώμα του. Η ενσυναισθητική της διείσδυση στον Εαυτό του προσφέρει την ανάπλαση αρχέγονων διεγέρσεων, μιας πρώτης στιγμής των εν τω γεννάσθαι αισθητηριακών οργάνων, της απαρχής ή του αφανισμού του έξω κόσμου. (Είναι η κοχουτιανή άποψη για την αναπόδραστη αέναη νοσταλγία που αφορά την επιστροφή του Εγώ σε μια περίοδο του σχηματιζόμενου περιγράμματος του – όταν η συνύπαρξη με τη μητέρα ανέχεται μόλις τη θωπεία του τραγουδιού της που η ίδια συνθέτει ανιχνεύοντας ανεπαίσθητα τις ναρκισσιστικές ανάγκες του άλλου.) Αυτή η υπόσχεση των Σειρήνων της υπέρτατης θανατηφόρας ηδονής συνυφαίνεται με μουσικές στιγμές ωσάν εκείνες που διαπερνούν το όνειρο όταν το άτομο θα αναζητήσει την προσωρινή επούλωση του τραύματος μέσω της ασυνείδητης επαναφοράς παλαιών ασχημάτιστων ηχητικών βιωμάτων τραγουδιού.

Όμως ο Οδυσσέας είναι κάποιος που χαίρεται και επαίρεται για τις κατακτήσεις του Εγώ του το οποίο έχει επενδύσει γιατί του εξασφαλίζει από παιδί την Ηδονή της μάθησης. Στη γλώσσα του Φρόυντ τη *Wißbegierde*, την ηδυπαθή ενασχόληση με τις εγκόσμιες πλευρές του Είναι που του υπαγορεύει η ενόρμηση της γνώσης, η περιέργεια που κατακλύζει τον πολύτροπο, πολυμήχανο ψυχισμό του από τον οποίο δεν πρόκειται ποτέ του να παραιτηθεί. Γι' αυτό το λόγο είναι σε θέση να συνομιλεί με φίλους, συνοδοιπόρους και ερωμένες, όπως με την Κίρκη, για να εξασφαλίζει την αποποίηση της καταστροφικής οριστικής παλινδρόμησης που θα τον απομάκρυνε από πράγματα και ανθρώπους που ορέγεται και ψηλαφεί. Οι Σειρήνες γνωρίζουν ως σκεπτόμενα δαιμονικά την αδιάσειστη επιθυμία του Οδυσσέα να επιστρέψει στον νόστο παρά την απορροφητική δύναμη της ερευνητικότητας και του υπόσχονται μετά τον ηδονικό εκτροχιασμό την απελευθερωτική πρόσθετη διεύρυνση της γνώσης του. Ο θαλασσοπόρος δεν θέλει να παραιτηθεί ωστόσο από την πρωτάκουστη («τον ανάκουστο κελαηδισμό και λιγοθυμισμένο» για να θυμηθούμε τον στίχο του μέγιστου ποιητή μας που ίσως και μόνον κατά προσέγγιση μπορεί σ' αυτό το σημείο να εξυπηρετήσει την φαντασιωσική προσέγγιση της εδώ οπισθοδρομικής εμπειρίας) την ανήκουστη μουσική δίνη που επαγγέλλεται την έσχατη μαζοχιστική αποδέσμευση από ανούσιες αντικειμενότητες σχέσεις.

Στηριζόμενος στην προβλεπτικότητα του Εγώ του που δεν αγνοεί τα όρια της αντοχής θα αποδεχθεί την αρωγή της Κίρκης με την οποία εκπονεί τη στρατηγική υπέρ του κορεσμού της περιέργειας του και της επιβίωσης του. Θα παραμείνει δεμένος στο κατάρτι του πλοίου του όσο είναι εκτεθειμένος στο μαγικό θέλγητρο του τραγουδιού με το οποίο παραλύει η αντίσταση κατά της ενόρμησης του θανάτου. Με μια γνώση τελέσφορη, οριακή για έναν βροτό άνδρα που τη διεκδίκησε ακουμπώντας στις εκμεταλλεύσιμες ψυχαναγκαστικές πλευρές του Εαυτού του υπερβαίνει εν τέλει την αμφιθυμία των αντιθετικών ροπών που διαπερνούν τη μοίρα του. Στο ίδιο περιπετειώδες πλαίσιο με την προνοητικότητά του, τη συστηματικότητά του που η ψυχοσεξουαλική του ιδιοσυγκρασία-εξέλιξη έχει προσθέσει στην ευφυΐα του, διασώζει τους συντρόφους του με τους οποίους συνεργάζεται αποτελεσματικά. Το Υπέρ-Εγώ του τούς εκχωρεί τη δικαιοδοσία αυστηρής εποπτείας της συμπεριφοράς του οπότε του ανταποδίδουν, κωφοί στο γήτεμα των Σειρήνων, τη σωτηρία τους. Η δράση και η στάση του Έρωτα αποδεικνύεται υπερκαθορισμένη: Διερευνά μία ξένη οντότητα, τις Σειρήνες-Μούσες με τις οποίες τον συνδέουν τόσο οι σεξουαλικές – ερωτικές του αναπόδραστες τάσεις, όσο και η δυσφορία απέναντι στο ίδιο ερωτικό αντικείμενο που αποτελεί ένα μέρος της μετουσίωσης* επιδεικνύει την ανάγκη επικράτησης του Ορθού Λόγου απέναντι στη τάση κατίσχυσης του αβυσσαλέου ασυνειδήτου την οποία μπορεί να εκτιμήσει και να αποδεχθεί την απειλή της. Η σοφία του έγκειται στην απόκρουση της αφελούς άποψης ότι την ελέγχει αμετάκλητα.* Παράλληλα γίνεται στον ίδιο και τους αναγνώστες της Οδύσσειας αντιληπτό πόσες εσωτερικές συγκρούσεις οφείλει να αποφύγει ο επιθυμητός νόστος για να διατηρήσει την αμφιρεπή πορεία του. Οι Σειρήνες συμβολίζουν με την απομόνωσή τους σ' ένα απόμερο, απρόσιτο νησί – το οποίο εντούτοις δεν αποφεύγουν οι ζηλωτές ενός μαγικού φίλτρου που υπόσχεται τη θανατερή ειρήνευση – έναν ανίερο, αλλά υπαρκτό συμβολισμό ενός τραγικού συγκερασμού της άπληστης, εξ αρχής ανικανοποίητης στοματικής κοιλότητας με τη Μουσική. Όποιος εμφανίζεται στη θάλασσα που περιβρέχει το νησί τους τις μετατρέπει σ' αυτό που υποκρύπτουν τα τραγούδια της λήθης: στη ζώδη φύση τους. Ένας μοναδικός πιθανόν συμβολισμός της αρχαιότερης καταβολής της ψυχοσεξουαλικής εξέλιξης του ανθρώπου, όταν αυτές οι δύο πλευρές της σωματικής του ύπαρξης συνεργούν, συμπράττουν αυτονόητα εναλλασσόμενες.

Ας μου επιτρέψετε εντούτοις σ' αυτό το σημείο προς στιγμήν να επανέλθω στη σύγκριση των ανθρωπόμορφων πουλιών, των Σειρήνων με τη Σφίγγα, σύγκριση που υπαινίχτηκα πριν από λίγο. Η εμφάνισή της στην Τραγωδία σχετίζεται ως παγκοίνως γνωστό με τον Οιδίποδα ο οποίος υποχρεώθηκε αποδεχόμενος το χρησμό της Πυθίας να εγκαταλείψει την Κόρινθο. Η φυγή του υπαγορευόταν από την πεποίθηση που επέβαλε η προφητεία πως θα δολοφονούσε τον αγαπημένο του πατέρα. Καθ' όδόν προς τη Θήβα σκοτώνει τον φυσικό του πατέρα, έναν ξένο μαζί με τους φρουρούς του. Η φρικτή πράξη τον απαλλάσσει από την ενορμητική επιθετική ένταση που συναποκομίζει μετά τον ξεριζωμό του από την πατρίδα του ενώ ταυτόχρονα του παρέχει το άλλοθι της παράκαμψης του αιμομικτικού εγκλήματος. Εφησυχασμένος συνεχίζει την πορεία του για να συναντήσει λίγο μετά τη Σφίγγα της οποίας τη φρικαλέα φήμη δεν μπορεί να αγνοεί. Προέρχεται από την Ασία και εγκαθίσταται στη Βοιωτία, στην ελληνική περιοχή που δείχνει τη μεγαλύτερη δεκτικότητα για θρησκευτικά και μυθολογικά αποσπάσματα από μη ελληνικές παραδόσεις που προκαλούν την ελληνική πολιτισμική εξέλιξη. Αυτό το δαιμονιακό τέρας βρίσκεται εκτός των πόλεων, εκτός της Θήβας προς την οποία κατευθύνεται το πριγκιπόπουλο που ανήκει σε δύο βασιλικούς οίκους. Η ιδιομορφία της Σφίγγας φέρει τα χαρακτηριστικά των δίφυλλων όντων που αποτελούν συχνά δημιουργήματα της ελληνικής μυθολογικής φαντασίας προδίδοντας συχνά πέραν της ομοιότητας των κοινές προγονικές αφετηρίες. Έτσι και η Σφίγγα με το κάτω ήμισυ με λιονταρίσιο σώμα που επίσης είναι σημαδεμένο από πόδια με αρπαχτικά νύχια και το επάνω με το φτερωτό κορμί γυναίκας θυμίζει τη συγγένεια της με τις Σειρήνες. Αυτή η ξενόφερτη αποτρόπαιη, ανθελληνική εκ πρώτης όψεως παρουσία διαθέτει την ικανότητα να ομιλεί και να τραγουδάει αγκαλιάζοντας με τη φωνή της τα τείχη της Θήβας. Ο Σοφοκλής την αποκαλεί ως γνωστό 'αοιδό κόρη'. Και έτσι επιτυγχάνει να ελκύει τους νέους άντρες στους οποίους υπόσχεται τον ανυπέρβλητο ερεθισμό ενός πολύμορφου-διαστροφικού εναγκαλισμού με την καταστροφική του συγχώνευση. Και εδώ προσκρούουμε στις φαντασιώσεις των ανυπεράσπιστων νέων θυμάτων να παραδοθούν στη διεισδυτική παντοδυναμία της Σφίγγας που ισοδυναμεί με την εθελημένη ολοσχερή παραίτηση από τον κόσμο της ναρκισσιστικής απογοήτευσης και υπέρ της επικράτησης της μαζοχιστικής, ολέθριας υποταγής σε μία τελευταία σύντηξη με το εγκαταλελειμμένο σε αρχαϊκούς χρόνους μητρικό κορμί.

Αυτή είναι μία από τις δυνατές ερμηνείες αυτού του μυθικού προπλάσματος που αφορούν το φτερωτό λιοντάρι με το πρόσωπο ενός κοριτσιού. Όμως αυτό το τάχατε μόνο ξένο, απροσδιόριστο, του οποίου η όψη, το παρουσιαστικό σαρκάζει τα κοινά ελληνικά αισθητικά κριτήρια, χρησιμοποιεί εντούτοις τη γλώσσα της χώρας που το φιλοξενεί. Η Σφίγγα δεν χειρίζεται μόνον την Ελληνική, αλλά διαθέτει παράλληλα τη στοχαστική οξύνοια του Ορθού Λόγου την οποία μάλιστα θα θελήσει να εκμεταλλευτεί ο Οιδίπους. Αυτό το τραυματισμένο στους αστραγάλους βασιλόπουλο, που εγκαταλείφτηκε γυμνό νεογνό στην αγριότητα της φύσης και στιγματίστηκε από τις ναρκισσιστικές ανασφάλειες των μητέρων του, θα αναζητήσει τον διάλογο με την εκφραστική ετοιμότητα της Σφίγγας αφού η εκτόνωση της λιμνάζουσας επιθετικότητας θα τον οδηγήσει στην ηρεμία για να μπορεί να σκέπτεται ελεύθερα αποδεχόμενος την ερμηνευτική της ασιατικής κόρης. (Οι πολλαπλές απεικονίσεις αυτής της συνάντησης με τη Σφίγγα που έχουν εμπνεύσει όλες τις Τέχνες πείθουν για τον υπερκαθορισμό της. Δεν είναι άλλωστε τυχαία η επιλογή μιας αναπαράστασής της που κοσμεί το πρόγραμμα του Συνεδρίου.) Δεν πρόκειται για μια βαθιά διένεξη, αλλά για μια από κοινού προσπάθεια να απαντηθούν ερωτήσεις που απασχολούν τους δύο. Μία αποσεξουαλικοποιημένη συνεργασία πρωτογενούς ομοφυλοφιλίας.

Μια μεταβολή στην πολλές φορές παρερμηνευμένη σχέση τους που αμφισβητεί την πόλωση ανάμεσα στα γνωρίσματα, τα ατομικά και πολιτισμικά πως δήθεν δεν είναι διαμεσολαβήσιμα και υποθάλουν τη δυσπιστία, το φόβο και την εκατέρωθεν άρνηση. Το συγκεκριμένο μυθολογικό δάνειο της Αιγύπτου εξυπηρετεί προφανώς την ανάδειξη της νοσταλγίας για εκείνες τις εγκαταλελειμμένες πλευρές του ψυχισμού που ο αναδεικνυόμενος ελληνικός ορθολογισμός θέλει να αγνοήσει τη σημασία τους αμυνόμενος κατά μιας μοιραίας οπισθοδρόμησης. Είναι ενδεικτική μία παρατήρηση του Νίτσε για τον κίνδυνο μιας υποτροπής, μιας ολίσθησης του Ελληνισμού στην ασιατική πραγματικότητα που πάντα τον αφορούσε «έτσι ώστε καταποντιζόταν τότε-πότε σ' ένα σκοτεινό ρεύμα μυστικιστικών προθέσεων, στοιχειώδους αγριότητας και ζοφερότητας.» (*«Ανθρώπινο, υπερβολικά ανθρώπινο», Δεύτερος Τόμος, Nizza 1886, σελ. 820 της Γερμανικής Έκδοσης Karl Schlechta 1954*)

Νίκος Τζαβάρας

Ομιλία στο Συνέδριο της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας για τον «Ξένο», Δελφοί, 2022

Ἐρημη Χώρα
T. S. Elliot
(απόσπασμα)

Ε΄. ΤΙ ΕΙΠΕ Ο ΚΕΡΑΥΝΟΣ

- Ὕστερα ἀπὸ τό φῶς τοῦ πυρσοῦ κόκκινο σέ ἰδρω-
μένα πρόσωπα
Ὕστερα ἀπὸ τὴν παγερὴ σιωπὴ μέσα στοὺς κήπους
Ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀγωνία σέ τόπους πετρωτοὺς
325 Τίς κραυγές καί τοὺς ἀλαλαγμοὺς
Τὴ φυλακὴ τὸ παλάτι καὶ τ' ἀντιφέγγισμα
Τοῦ ἀνοιξιάτικου κεραυνοῦ πάνω ἀπὸ μακρινὰ
βουνά
Ἐκεῖνος ποὺ ἦταν ζωντανὸς εἶναι τώρα πεθα-
μένος
Ἐμεῖς ποὺ ζούσαμε τώρα πεθαίνουμε
330 Μὲ λίγη ὑπομονή
- Δέν ἔχει ἐδῶ νερό παρὰ μονάχα βράχια
Βράχια χωρὶς νερό κι ὁ ἄμμος τοῦ δρόμου
Τοῦ δρόμου ποὺ ξετυλίγεται στὰ βουνά
Ποὺ εἶναι βραχόβουνα χωρὶς νερό
335 Ἄν εἶχε νερό ἐδῶ-πέρα θὰ στεκόμασταν νὰ πιοῦμε
Μέσα στα βράχια πῶς νὰ σταθοῦμε πῶς νὰ
στοχαστοῦμε
Ξερός ὁ ἰδρώς καὶ τὰ πόδια μὲς στὸν ἄμμο
Ἄν εἶχε τουλάχιστο νερό στο βράχο
Στόμα νεκρὸ τοῦ βουνοῦ μὲ σάπια δόντια ποὺ
δέν μπορεῖ νὰ φτύσει
Ἐδῶ κανεὶς δεν μπορεῖ νὰ σταθεῖ οὔτε νὰ πλαγιά-
340 σαι οὔτε νὰ καθίσει
Δέν ἔχει μηδὲ σιωπὴ μέσα στὰ βουνά
Μόνο ὁ ξερός κεραυνὸς στεῖρος χωρὶς βροχὴ
Δέν ἔχει μηδὲ μοναξιά μέσα στὰ βουνά
Μόνο κόκκινα πρόσωπα βλοσυρὰ σαρκάζουν καὶ
γρυλίζουν
Μέσα ἀπ' τίς πόρτες ξεροσκασμένων λασποκα-
λυβιδῶν
345 Ἄν εἶχε νερό
Χωρὶς τὰ βράχια
Ἄν ἦταν τὰ βράχια
Μαζί μὲ τό νερό
Καί νερό
350 Μιά πηγὴ
Μιά γούρνα μὲς στὰ βράχια
Ἄν ἦταν ἥχος μοναχὰ νεροῦ
Ὅχι ὁ τζίτζικας

- 355 Καί τό ξερό χορτάρι τραγουδώντας
 Μά ἤχος νεροῦ πάνω ἀπό βράχο
 'Εκεῖ πού ἡ τσίχλα κελαηδεῖ μέσα στά πεῦκα
 Βρίξ βρόξ βρίξ βρόξ βρόξ βρόξ βρόξ
 'Αλλά δέν ἔχει νερό
- Ποιός εἶναι ὁ τρίτος πού περπατεῖ πάντα
 στο πλάι σου;
- 360 'Όταν μετρῶ, εἶμαι μονάχα ἐγώ και σύ μαζί μου
 Μά ὅταν κοιτάζω ἐμπρός τόν ἄσπρο δρόμο
 'Υπάρχει πάντα κάποιος πού περπατεῖ στό πλάι
 σου
 Γλιστρώντας τυλιγμένος σέ καστανό μανδύα,
 κουκουλωμένος
- 365 'Αν εἶναι ἄντρας ἂν εἶναι γυναίκα δεν το ξέρω
 - Μ' αὐτός ἐκεῖ ποιός εἶναι ἀπ' τ' ἄλλο πλάι σου;
- Ποιός εἶναι αὐτός ὁ ἤχος ψηλά στόν ἀέρα
 Μουρμούρισμα μητρικοῦ ὀλολυγμοῦ
 Ποιές εἶναι αὐτές οἱ κουκουλωμένες ὀρδές πού
 μερμηγκιάζουν
 Πάνω σ' ἀτέλειωτους κάμπους, σκοντάφτοντας
 στή σκασμένη γῆς
- 370 Ζωσμένες ἀπό τόν ὀρίζοντα τό χαμηλό μονάχα
 Ποιά εἶναι ἡ πολιτεία πέρα ἀπ' τὰ βουνά
 Σκάζει, ξαναγεννιέται, θρουβαλιάζεται μέσ στό
 μενεξεδένιο ἀέρα
- Πύργοι πέφτουν
 'Ιερουσαλήμ 'Αθήνα 'Αλεξάντρεια
- 375 Βιέννη Λόντρα
 'Ανύπαρχτες

Εκπαίδευση στην Ομαδική Ανάλυση

Το Ινστιτούτο Ομαδικής Ανάλυσης S.H. Foulkes (ΙΟΑΦ) διαθέτει ολοκληρωμένη εκπαίδευση μεταπτυχιακού επιπέδου στην Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία. Το πρόγραμμα απευθύνεται σε επαγγελματίες ψυχικής υγείας, ψυχιάτρους, ψυχολόγους και κοινωνικούς λειτουργούς, κατά προτίμηση με κλινική εμπειρία και είναι διάρκειας τουλάχιστον πέντε ακαδημαϊκών ετών, εκ των οποίων το πρώτο είναι η παρακολούθηση του Εισαγωγικού Σεμιναρίου.

Το πρόγραμμα περιλαμβάνει θεωρητικά σεμινάρια, ομαδική και ατομική εποπτεία, συγγραφή ετήσιων εργασιών, τελικής διπλωματικής διατριβής και προσωπική ομαδική-αναλυτική ψυχοθεραπεία, δις εβδομαδιαίως - τουλάχιστον μέχρι το πέρας της εκπαίδευσης και την συγγραφή της τελικής, πτυχιακής εργασίας - σε αναλυτική ομάδα με τακτικό μέλος του ΙΟΑΦ.

Στόχος του ΙΟΑΦ είναι οι εκπαιδευόμενοι/ες να έχουν ήδη ξεκινήσει πριν την αποφοίτησή τους την δική τους Αναλυτική Ομάδα και να έχουν αποκτήσει την ανάλογη κλινική εμπειρία ώστε να συνεχίσουν αυτονόμως την λειτουργία της στο ιδιωτικό γραφείο τους ή στον εκάστοτε χώρο εργασίας τους. Ως εκ τούτου η τελική εργασία της αποφοίτησης αφορά την παρουσίαση της Αναλυτικής Ομάδας, που ο/η εκπαιδευόμενος/η πρέπει ήδη να συντονίζει για δύο χρόνια κατ' ελάχιστον.

Το ΙΟΑΦ διευκολύνει τους/τις εκπαιδευόμενους/ες στην δημιουργία της αναλυτικής τους ομάδας μέσω παραπομπών Χαμηλού Κόστους για ομαδική αναλυτική ψυχοθεραπεία.

Κατά την διάρκεια της εκπαίδευσής τους, οι εκπαιδευόμενοι/ες μπορούν εάν το επιθυμούν, κατόπιν σύστασης του επόπτη τους, να εγγραφούν ως student members στο GASI και να γίνουν συνδρομητές του Group Analysis. Και με την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης τους έχουν την δυνατότητα ως νέοι ομαδικοί αναλυτές να εγγραφούν ως πρόσεδρα μέλη στο ΙΟΑΦ και ως πλήρη μέλη στο GASI.

Η Ομαδική Αναλυτική Ψυχοθεραπεία είναι μια ψυχοθεραπευτική μέθοδος, η οποία χρησιμοποιεί ως πλαίσιο τις συνειδητές και ασυνείδητες διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη της ομάδας μέσα στο πολυπρόσωπο δίκτυο επικοινωνιών της, το οποίο ο S.H. Foulkes ονόμασε matrix. Κατανοεί το ενδοψυχικό, το διϋποκειμενικό και το ομαδικό ως αλληλένδετες όψεις ενός ενιαίου ψυχικού και κοινωνικού πεδίου που μας περιβάλλει και μας συγκροτεί. Αντιλαμβάνεται τον ανθρώπινο ψυχισμό ως διαμορφούμενο από πλήθος συνειδητών και ασυνείδητων, προσωπικών και συλλογικών συνιστωσών, θεωρώντας αδιανόητο τον διαχωρισμό του ατομικού από το κοινωνικό.

Προϋποθέσεις για την Ένταξη στην Εκπαίδευση

1. Ολοκλήρωση του Εισαγωγικού Σεμιναρίου
2. Έναρξη **προσωπικής ομαδικής-αναλυτικής ψυχοθεραπείας**, σε μικτή αναλυτική ομάδα, δις εβδομαδιαίως, με τακτικό μέλος του ΙΟΑΦ, η οποία θα συνεχιστεί τουλάχιστον μέχρι το πέρας της εκπαίδευσης και την συγγραφή της τελικής, πτυχιακής εργασίας.
3. **Κλινική Εμπειρία** : Οι εκπαιδευόμενοι/ες αναμένεται να έχουν στην αρχική φάση της εκπαίδευσης κλινική εμπειρία. Το Ινστιτούτο διατίθεται να διευκολύνει προς αυτήν την κατεύθυνση.
4. Καλή γνώση της Αγγλικής γλώσσας.

Η γραμματεία του ΙΟΑΦ δέχεται αιτήσεις για την εκπαίδευση κάθε χρόνο από τον Οκτώβριο έως το τέλος του Φεβρουαρίου. Ακολουθούν δύο αξιολογητικές συνεντεύξεις, οι οποίες χρεώνονται, μία ατομική, με μέλος της εκπαιδευτικής επιτροπής και μία ομαδική με το σύνολο της εκπαιδευτικής επιτροπής.

<https://ioaf.eu>
<https://ioaf.eu/ekpaideusi/>

Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Ομαδική Ανάλυση 2025-2026

Το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Ομαδική Ανάλυση 2025-2026 έχει ξεκινήσει την δέκατη χρονιά διεξαγωγής του, προσφέροντας: Πλούσια εμπειρία στα μέλη του, μέσω της συμμετοχής τους σε **μικρές ομάδες εμπειρίας** και σε **μεσαία ομάδα**. Και ευρύ θεωρητικό υλικό, μέσω **θεωρητικών παρουσιάσεων** με εκτενή επιπλέον συζήτηση γύρω από αυτό, στην **ομάδα συζήτησης**.

Στις θεωρητικές παρουσιάσεις προσκαλώνται διακεκριμένοι εξωτερικοί ομιλητές. Στο φετινό Εισαγωγικό, στις **17/1/2026** η **Elizabeth Rohr**, Ομαδική Αναλύτρια, Επόπτρια, Σύμβουλος και Εκπαιδεύτρια σε διεθνείς οργανισμούς, με θέμα ομιλίας **«Θεραπευτικοί παράγοντες στην ομαδική ανάλυση»**. Και στις **14/2/2026** η **Αναστασία Τσαμπάρλη**, Καθηγήτρια Κλινικής Ψυχολογίας στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Θεραπεύτρια Οικογένειας και ζεύγους, με θέμα ομιλίας **«Ψυχαναλυτική Ψυχοθεραπεία και επιθετικότητα στο ζεύγος: Μία κλινική περίπτωση»**.

Το Εισαγωγικό Σεμινάριο στην Ομαδική Ανάλυση διεξάγεται κάθε δεύτερο Σαββατοκύριακο κάθε μήνα από τον Οκτώβριο μέχρι και τον Μάιο. Το Σάββατο από τις 9.30 έως τις 16.30 και την Κυριακή από τις 9.30 έως τις 16.15 με ενδιάμεσα διαλείμματα.

Ημερομηνίες Διεξαγωγής:

11-12/10/2025, 15-16/11/2025, 13-14/12/2025, 17-18/01/2026, 14-15/02/2026, 14-15/03/2026, 25-26/04/2026, 16-17/05/2026

Πρόγραμμα Εισαγωγικού Σεμιναρίου

Σάββατο:

09:30 – 11:00 και 11:15 – 12:45: Μικρή ομάδα

13:30 – 14:45: Θεωρητική Εισήγηση

15:00 – 16:30: Μεσαία Ομάδα

Κυριακή:

09:30 – 11:00 και 11:15 – 12:45: Μικρή ομάδα

13:30 – 14:30: Ομάδα Συζήτησης

14:45 – 16:15: Μεσαία Ομάδα

Κώστας Κωνσταντόπουλος

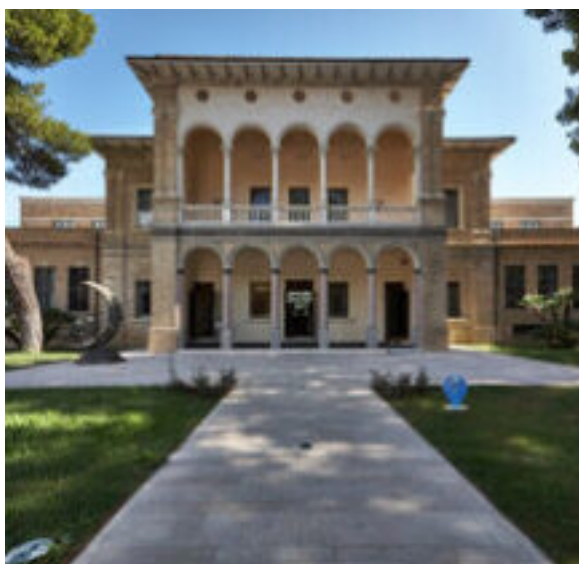
Ημερίδες - Συνέδρια - Συμπόσια - Ομάδες Εργασίας
2025-2026

GASi 49th Winter Workshop

Nationality, Identity, Culture: Group-Analysis to Build Foundation Myths.

Dates: 16-18 January 2026

Location: Pescara, Italy (in-person Event)

Description: A founding myth is a shared narrative, often symbolic, that serves to create, strengthen and perpetuate the identity of a group, community or nation. These myths represent the origins, values and historical roots that are important for social cohesion, offering a sense of belonging and stability.

The aim of the workshop is to analyse how group analysis can contribute to the construction of founding myths, revealing the collective processes that shape the sense of belonging and identity. A journey of reflection on how shared narratives can strengthen or challenge our symbolic and cultural worlds.

Members will explore the topic through group experiences and dialogues.

Speakers:

Prof. Raffaele Menarini – Neoteny and Personality

Monica Martelli, PhD – Self-awareness (is) awareness of others. Individual time and historical time: Inferences and conditioning

Gerhard Wilke – The Social Matrix is teh Matrix of the Group

ΙΟΑΦ

Ανοικτή Διάλεξη

28/2/2026

Το Ινστιτούτο Ομαδικής Ανάλυσης "S.H.Foulkes" (ΙΟΑΦ) διοργανώνει ανοιχτή διάλεξη με ομιλητή τον **Dieter Nitzgen** και θέμα:

The psychotherapy of the individual in and through the analytic group. Relating group analysis to contemporary developments in psychoanalytic theory and practice

Σάββατο, 28 Φεβρουαρίου 2026, ώρα 10:30πμ – 12:30 μμ
Ξενοδοχείο **St George Lycabettus**, Κλεομένους 2, 106 75 Αθήνα

- ♦ Την ομιλία θα σχολιάσει η **Φωτεινή Τιλκερίδου**
- ♦ Θα υπάρξει ταυτόχρονη μετάφραση
- ♦ Θα ακολουθήσουν ομάδες συζήτησης
- ♦ Είσοδος: 15 ευρώ

Dieter Nitzgen, Διδάσκων ομαδικής ανάλυσης και επίοπτης-Institute of Group Analysis Heidelberg, Germain Group Analytic Society, Ψυχαναλυτής-Association of Freudian Psychoanalysis (AFP), Πρώην συντάκτης του περιοδικού Group analysis, Foulkes Lecturer 2008

Φωτεινή Τιλκερίδου, Ψυχολόγος, διδάσκουσα ομαδική αναλύτρια - German Group Analytic Society (D3G), International Institute of Group Analysis Altaussee, Ψυχαναλύτρια, IPA, Πρόεδρος του Ψυχαναλυτικού Ινστιτούτου της Κολωνίας

☎ 210-7218217 — 🌐 www.ioaf.eu — ✉ info@ioaf.eu — 📍 Λεωφ. Βασιλίσσης Σοφίας 62Α, Αθήνα 11528

EGATIN Study Days & AGM 2026

U

TUZLA, BOSNIA AND HERZEGOVINA 24/04/2026 – 26/04/2026

**'How the post truth discourse in society may be reflected in our groups
and group analytic training'**

Introduction

We live in challenging times, times of proliferation of fake news, alternative facts, conspiracy theories, alternative realities and other narratives that blur the line between truth and falsehood, truth and lies, change certain established forms of cognition or, in a word, in a time described by the quite popular term post-truth. The rise of post-truth discourse coincides with the growth of general dissatisfaction and fear triggered by various and rapid natural and social changes, shaken security and broken trust. It seems as if facts have ceased to be important and that truth is no longer a reason for believing or disbelieving in something.

Truth and falsehood, facts and fantasies, narratives and reality, meanings and explanations, individual and social, subjective and intersubjective, inner and outer world, individual unconscious, social and collective unconscious are at the basis of group-analytic events from encounter to encounter. Our groups, group-analytic setting, that microcosm immersed in social context creates a climate for questioning both our inner and outer world and searching for truths and answers in building or rebuilding trust and security in ourselves and the world around us.

Precisely, at the EGATIN Study Days 2026 in Tuzla, in the context of current social changes, and in the continuation of the previous EGATIN study days, we will deal with the post-truth discourse and its possible reflections on group analysis, our groups and group analytic training, and to what extent and how group analysis can be a response to the challenges of the post-truth era.

19th International GASI Symposium

26-30 August, Athens, Greece

From Negative Mirroring to Tradition, Creativity, and Innovation Group as Pharmakós

In ancient Greek mythology, Pharmakós suggests both remedy and poison. Pharmakós is both the instrument of change, the remedy, and at the same time the entity destroyed or poisoned by that change. Pharmakós has the power to transform. Negative mirroring is a characteristic of Pharmakós and could be seen as one of the sources of difficulties the world is embroiled in. In this sense, Pharmakós reflects the current social crisis. How can the symbolic meaning of Pharmakós be elevated into a creative spark, from a negative mirror into a messenger of positive change?

Pharmakós stands at the boundary between margin and centre, between exclusion and integration. Group participation can be both harmful and beneficial. Relationships can nourish and/or injure. Words can constrain and/or enhance understanding. Binary distinctions between, among other polarities, good and evil, positive and negative, constructive and destructive, collapse under the paradox-embracing grasp of Pharmakós.

Delegates are invited to explore the idea that the group can shift from being a passive observer to becoming an active site of tradition, creativity, and innovation. The same forces that isolate or stigmatize the group can become the very ground for transformation and renewal, personally, socially, and culturally.

The Symposium offers us an opportunity to consider the contradictions, paradoxes and inherent duality in many aspects of our lives in general, and of our Group Analytic endeavors in particular. How can these dualities be negotiated? In this symposium, we are invited to transcend linear thinking and explore the idea that the group is often simultaneously the site of psychic injury and the space of potential healing.

Daily themes:

Thursday - Sociopolitical

The Pharmakós myth reflects and reveals the sociopolitical crises of the contemporary world, given its connection to ritual expulsion and communal catharsis.

The ritual finds contemporary expression in large-scale exclusion, polarization, stigmatization and social injustices. How can groups take an active role as agents of creative social renewal, rather than perpetuating divisiveness? How can Pharmakós be integrated into collective narratives? How can societal destructiveness be reconfigured into pathways to healing and hope? For the study of group phenomena in diverse social and anthropological contexts, and for exploring groupness in different cultures, Field Theory could be helpful.

Friday - Theoretical and Research

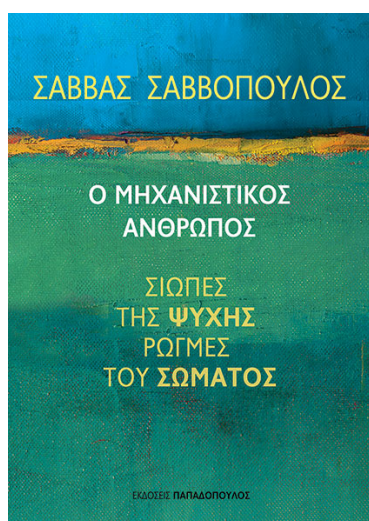
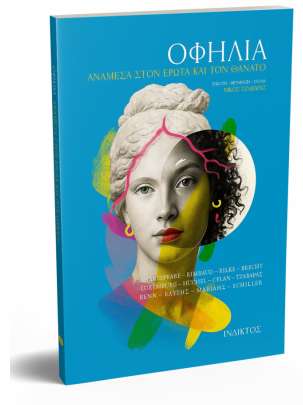
The theme for this day invites participants to explore theoretically and through research how Pharmakós is both a symbol of healing as well as a metaphor of negation. Pharmakós is an archetype of transformation and paradox, as well as a metaphor for negative mirroring. It embodies healer and poisoner, mirroring the dualities of group processes and center-margin conflicts. The concept of Pharmakós offers a theoretical framework for studying the Tripartite Matrix. The dual functions of the group as a mirror of collective trauma and as the location of reparation can enhance the exploration of current dilemmas in theory and research.

Saturday - Clinical and Training

How does Pharmakós illuminate therapeutic processes and group dynamics? Clinical practice reveals how the conductor and group members experience embody the "remedy" and the "poison" roles. Through negative mirroring and the experience of exclusion, the possibility for understanding and change can emerge. This can take place against the background of ambiguity and paradox, key dimensions of Pharmakós. The complexity of these phenomena requires flexible, multidisciplinary treatment strategies. Clinical examples, empirical and reflective practice illustrate how the group becomes the site of therapeutic

innovation and collective transformation. This echoes the foundational role of Pharmakós in reconciling opposites and nurturing balance and harmony

Πρόταση Βιβλίων

Για το 11ο Δελτίο του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» (ΙΟΑΦ) συνεργάστηκαν:

Φώτης Γιωτάκης, Ψυχίατρος, Ph.D, Ψυχαναλυτής Ομάδος, μέλος της GASI, Ιδρυτικό τακτικό μέλος του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» - ΙΟΑΦ και μέλος της Ομάδας Εργασίας για την έκδοση του Δελτίου.

Κώστας Κωνσταντόπουλος, Ψυχίατρος, Ψυχοθεραπευτής, Ομαδικός Αναλυτής, Ιδρυτικό τακτικό μέλος και μέλος του ΔΣ του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» - ΙΟΑΦ.

Κατερίνα Μήλιου, Κλινική Ψυχολόγος, MSc, Ψυχοθεραπεύτρια ψυχαναλυτικής κατεύθυνσης, Ιδρυτικό πρόεδρο μέλος του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» - ΙΟΑΦ και μέλος της Ομάδας Εργασίας για την έκδοση του Δελτίου.

Σοφία Μαρία Μωραΐτου, Κοινωνιολόγος, Ψυχαναλυτική Ψυχοθεραπεύτρια, Ομαδική Αναλύτρια, τακτικό μέλος της GASI, επόπτρια και πρόεδρος μέλος του IGA και Ιδρυτικό τακτικό μέλος και Γραμματέας του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» - ΙΟΑΦ.

Λένα Τελειώνη, Κλινική Ψυχολόγος, Ψυχαναλύτρια, Ομαδική Αναλύτρια, μέλος της ΕΨΕ, της IPA, Ιδρυτικό τακτικό μέλος του Ινστιτούτου Ομαδικής Ανάλυσης «S.H. Foulkes» - ΙΟΑΦ και μέλος της Ομάδας Εργασίας για την έκδοση του Δελτίου.

Νίκος Τζαβάρας, Καθηγητής Ψυχιατρικής, Διδάσκων Αναλυτής της ΕΨΕ, της Γερμανικής Ψυχαναλυτικής Ενώσεως (DPV) και της IPA και τ. πρόεδρος της Ελληνικής Ψυχαναλυτικής Εταιρείας, Αθήνα.

Την τελική ευθύνη του περιεχομένου των άρθρων, εργασιών και εισηγήσεων φέρουν οι συγγραφείς.